

รายงานผลการดำเนินงาน

โครงการ การศึกษาและพัฒนาศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้านวัดหนองหญ้า nang จังหวัดอุทัยธานี
(Thai Traditional Medicine Development Center by NHONG-YA-NANG
temple, Utaitani province)

นำเสนอต่อ

แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย(สพพ)

ดำเนินการโดย

นางกมลภรณ์	คงสุขวิวัฒน์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
นายสุรกิต	ฉัตรเจริญวัฒน์	นักวิชาการสาธารณสุข 7
นายนฤดล	อ่วมสุข	นักวิชาการสาธารณสุข 5
นายทวน	เรืองอยู่	หมอนวดพื้นบ้าน

โดย

วัดหนองหญ้า nang ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
และศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ จังหวัดนครสวรรค์
516/ 41 หมู่ 10 ถนนพหลโยธิน ตำบลนครสวรรค์ตก อำเภอ เมืองจังหวัดนครสวรรค์

ที่ปรึกษา

นายแพทย์ประพจน์	เกตราภาค	กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข
แพทย์หญิงวัชราร	วีวีไพบูลย์	ศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ
อาจารย์คมปกรณ์	ธิมปสุทธิรัชต์	คณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยมหิดล
นางสาวปารณัฐ	สุขสุทธิ	สำนักนโยบายและแผน กระทรวงสาธารณสุข

ทุนสนับสนุนจากแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย (สพพ.) 15และสถาบันวิจัยระบบ
สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	3
บทที่ 1 พัฒนาการของโครงการ : บทบาทการเสริมสร้างสุขภาพคนพิการในสังคมไทย	5
บทที่ 2 ศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้านวัดหนองหญ้า nang องค์ความรู้ แบบแผน และรูปแบบการบริการ	15
บทที่ 3 การมีส่วนร่วมจากเครือข่ายทางสังคมและชุมชน	26
บทที่ 4 วัดหนองหญ้า nang: ศักยภาพการดูแลสุขภาพภาคประชาชน	34
บทที่ 5 บทสรุปการศึกษา	36
บรรณานุกรม	39
ภาคผนวก	40

บทนำ

การศึกษาและพัฒนาศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้านวัดหนองหญ้านาง มีเป้าหมายการศึกษา 3 ประการคือ ศึกษาองค์ความรู้ในการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ศึกษาการมีส่วนร่วมของญาติผู้ป่วย และชุมชนในการสนับสนุนการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต และ ต้องการพัฒนาระบบบริการที่วัดหนองหญ้านาง ผลการศึกษาสามารถจำแนก ผลออกเป็น 4 หัวข้อหลักๆคือ

1. พัฒนาการของโครงการ : บทบาทการเสริมสร้างสุขภาพคนพิการในสังคมไทย ประกอบด้วยประเด็นย่อย 4 ประเด็นคือ
 - จุดเริ่มจากการเป็นวัดแห่งการสงเคราะห์ ผู้เจ็บป่วย: ผู้การเป็นวัดที่เปิดบริการแบบผสมผสาน
 - แนวคิดในการผสมผสานความหลากหลายในการดูแลรักษา
 - โครงสร้างและการจัดระบบบริการ
 - ความสำคัญของวัดหนองหญ้านางกับการบริการผู้ป่วย
 - กระบวนการดำเนินงาน
2. ศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้านวัดหนองหญ้านาง องค์ความรู้ แบบแผน และรูปแบบการบริการ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็นคือ
 - องค์ความรู้การเยียวยาผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต
 - รูปแบบและแบบแผนการดูแลรักษา
 - ระบบบริการแบบวัด
3. การมีส่วนร่วมจากเครือข่ายทางสังคมและชุมชน ประกอบด้วยประเด็นย่อยดังนี้คือ
 - บทบาทญาติและผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต : อยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร กินข้าวหม้อเดียวกัน
 - บทบาทผู้ช่วยผู้ป่วย : การพลิกบทบาทจากอดีตผู้ป่วยกลายเป็นผู้ช่วยดูแลผู้ป่วยวัดหนองหญ้านาง
 - บทบาทชุมชนวัดหนองหญ้านาง : ชุมชนแบบวัดที่มีความหมายของพื้นที่กว้างไกลไร้ขอบเขต
4. วัดหนองหญ้านาง: ศักยภาพการดูแลสุขภาพภาคประชาชน

5. บทสรุปการศึกษา

รายละเอียดของผลการศึกษาได้ทำการแยกเป็นบทๆเพื่อให้เห็นถึงบทบาท ตัวตนของวัดที่ได้ดำเนินการดูแลรักษาผู้ป่วยทั้งใกล้และไกลมาช้านาน ณ วันนี้วัดมีพัฒนาการไปอย่างช้าๆ แต่มีความมั่นคงและขณะเดียวกันได้มีหลักประกันที่ทำให้วัดแห่งนี้ได้รับการรับรองถึงคุณภาพในการรักษาที่ผ่านมา นั่นคือการที่หลวงพ่อดูแลพัฒนาการได้รับการประเมินรับรองให้เป็นผู้ที่มีใบประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทย ตามมาตรา 33(1) ค ปี 2548 โดยกระทรวงสาธารณสุข และขณะเดียวกัน หมอนวด 2 คนที่นี้ก็ได้รับการประเมินได้ใบประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยเช่นกัน วัดหนองหญ้านางจึงเป็นวัดที่น่าสนใจแห่งหนึ่งที่สมควรได้รับการศึกษา รายงานฉบับนี้จึงเป็นผลจากการรวบรวมการดำเนินงานของวัดหนองหญ้านางในกรณีการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต

.....

บทที่ 1

พัฒนาการของโครงการ เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย

1.1 จุดเริ่มจากการเป็นวัดแห่งการสงเคราะห์ ผู้เจ็บป่วย: ผู้การเป็นวัดที่เปิดบริการแบบผสมผสาน

วัดหนองหญ้านางตั้งอยู่ที่ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เป็นวัดที่ให้บริการสุขภาพแก่ประชาชนในละแวกใกล้เคียงมานานแล้ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 โดยมีผู้ริเริ่มดำเนินการคือ พระครูอุปการพัฒนกิจ หรือนามเดิมคือ สมัย นามประจักษ์ ปัจจุบันเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองหญ้านาง โดยท่านได้ศึกษาการแพทย์แผนโบราณจากลุงซึ่งเป็นหมอแผนโบราณชื่อนายเขียว นลาตธัญญกิจ ตั้งแต่ท่านเป็นเด็กเมื่ออายุราว 13 ปี เมื่อท่านได้บวชเป็นสามเณรและเป็นพระ ท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างต่อเนื่อง และเมื่อมาดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองหญ้านาง นอกจากจะพัฒนาด้านศาสนสถาน ปฏิบัติศาสนกิจอย่างสมบูรณ์แล้ว ท่านยังได้ดำเนินงานด้านการสงเคราะห์ดูแลผู้เจ็บป่วยที่มาปรึกษาและขอรับความช่วยเหลือ โดยเริ่มจากปี พ.ศ.2516 โดยกลุ่มประชาชนที่มาปรึกษามักจะเป็นประชาชนที่มีปัญหาจากอุบัติเหตุ กระดูกหัก กระดูกแตก กระดูกเคลื่อน เคล็ดขัดยอก หลวงพ่อได้ทำการบำบัดรักษา โดยเน้นการใช้สมุนไพร ต่อมาพบว่าประชาชนที่มารับคำปรึกษาเป็นกลุ่มที่มีปัญหา เป็นอัมพาต อัมพฤกษ์ ปวดเมื่อยตามร่างกาย หลวงพ่อได้ทำการรักษาโดยใช้ความรู้จากตำรับตำราที่ลุงได้ถ่ายทอดไว้ให้ และได้ทดลองปฏิบัติจนเกิดความเชี่ยวชาญ โดยหลวงพ่อได้ผสมผสานศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ การใช้หลักกรรมทางพุทธศาสตร์ และการใช้มนตราและคาถาอาคม โดยจะเลือกใช้ให้สอดคล้องกับผู้ป่วยแต่ละรายเพื่อประโยชน์แก่ผู้ป่วยเป็นที่ตั้ง

1.2 แนวคิดในการผสมผสานความหลากหลายในการดูแลรักษา

ยามเมื่อมีผู้ป่วยมาหาหลวงพ่ที่วัด หลวงพ่ออุปการพัฒนกิจมีกระบวนการในการดูแลรักษาโดยจะใช้การผสมผสานศาสตร์หลายอย่างเข้าด้วยกันดังนี้

การใช้หลักทางแพทย์แผนไทยผสมผสานกับการแพทย์พื้นบ้าน ได้แก่การตรวจวินิจฉัยโรคตามตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ อันเป็นตำราด้านแพทย์แผนไทยที่หลวงพ่ได้ทำการศึกษาและยึดเป็นหลักในการรักษา เมื่อผู้ป่วยมาต้องตรวจสอบภูมิลานของโรคก่อนว่าเกิดจากอะไร แล้วถึงเข้าสู่กระบวนการรักษา โดยหลวงพ่จะทำการตรวจวินิจฉัย โดยการซักประวัติ สอบถามสาเหตุว่าเกิดเนื่องจากอะไร และวิเคราะห์ตามหลัก และวางแผนการรักษา ทั้งนี้การมารักษาที่วัด จะมีการผสมผสานการรักษาหลายอย่างเข้าด้วยกัน การรักษาที่สำคัญคือการใช้สมุนไพร โดยสมุนไพรที่ใช้จะเป็นตำรับยาตามที่ระบุไว้ในตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ทั้งนี้ทางวัดจะมีสมุนไพรที่ได้เตรียมไว้เป็นยาแห้ง เมื่อจะจ่ายยาจึงมีการจัดเป็นชุดๆ โดยมีการชั่งยาตามขนาด โดยสมุนไพรที่ใช้จะเป็นยาแห้ง และนำไปแปรรูป เป็น ยาผง ยาลูกกลอน ยาประคบ ยาอบ ใอน้ำสมุนไพร รวมทั้งน้ำมัน เป็นต้น

สำหรับการใช้ศาสตร์ทางการแพทย์พื้นบ้านนั้น หลวงพ่อจะใช้กระบวนการนวดที่เป็นความรู้ที่สืบทอดมาจากหมอเขียว หมอกลางบ้านที่เป็นลุงตั้งกล่าวข้างต้น อีกทั้งความรู้จากมารดาที่เป็นหมอดำแยความรู้ที่ใช้หลักๆคือการนวดแบบเชลยศักดิ์ ที่มีทั้งการใช้มือ ใช้เท้าเหยียบ อีกทั้งมีการอบ ประคบ หากกรณีมีกระดูกหัก ก็จะมีการใช้การเข้าเฝือกไม้ประกอบด้วย หลวงพ่อได้ใช้ความรู้เรื่องการนวดแบบพื้นบ้านผสมผสานกับการนวดเหยียบเหล็กแดงโดยมีการใช้น้ำมันงาที่ผ่านการปลุกเสกคาถา เพื่อเป็นการดับพิษไฟ และเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของการรักษาโดยมนตราที่ท่องบริกรรมลงไปบนตัวยานั้น

การใช้หลักพุทธศาสตร์ ได้แก่ การทำการบำบัดรักษาโดยให้ผู้มารับบริการร่วมปฏิบัติธรรม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ปฏิบัติศีล 5 ฝึกจิตทำสมาธิ สวดมนต์ภาวนา เพื่อให้การดูแลรักษามีการเยียวยาโดยใช้หลักธรรมผสมผสานไปพร้อมกันทั้งนี้จะเปิดโอกาสให้ญาติและผู้ป่วยได้มีส่วนร่วมในการดูแลและปฏิบัติศีล ปฏิบัติธรรมไปพร้อมกันในตอนเย็นช่วงทำวัตรเย็น และช่วงที่มีงานบุญประเพณีในวัดก็จะมีการร่วมทำบุญไปพร้อมกัน

การใช้หลักทางโหราศาสตร์และไสยศาสตร์ ได้แก่ การผสมผสานศาสตร์ทางโหราศาสตร์อาทิจการตรวจดูโชคชะตา ราศี รวมทั้งการใช้คาถาอาคม เวทมนต์ประกอบในการปรุงยา เพื่อให้ยามีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้ป่วยและญาติมีความสุขสบายใจ ช่วยผ่อนคลายความทุกข์กังวลลงไปได้บ้าง

การใช้หลักการรักษาแบบผสมผสานนี้จะดำเนินไปโดยให้ญาติเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไม่ว่าจะเป็นการเตรียมเรื่องยาต้ม การดูแลเรื่องอาหารการกิน การเป็นผู้ช่วยหมอนวด และการเป็นผู้ช่วยทำกายภาพบำบัด

1.3 โครงสร้างและการจัดระบบบริการ

การบริการที่วัดหนองหญ้าาง ผู้ที่ทำหน้าที่ในการตรวจวินิจฉัยผู้ป่วยที่มาที่วัดคือ หลวงพ่ออุปการพัฒน์กิจ ในระยะแรกของการรักษาหลวงพ่อจะประสบกับปัญหาจากการที่มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐตั้งข้อสงสัยถึงสิ่งที่หลวงพ่อได้ทำอยู่ แต่ด้วยความมั่นใจในสิ่งที่ทำว่ามีความถูกต้อง ไม่เคยมีกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย นอกจากนี้ยังได้รับการรับรองว่าเป็นผู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยทำให้หลวงพ่อดำเนินการรักษามาอย่างต่อเนื่อง และเมื่อปี 2548 หลวงพ่อได้ผ่านการประเมินรับรองให้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะด้านแพทย์แผนไทยได้ตามมาตรา 33(1) ค ปี 2548 จากกระทรวงสาธารณสุข ทำให้ความมั่นใจของหลวงพ่อมีมากขึ้น นอกจากนั้นทางวัดจะมีทีมหมอนวดที่ให้บริการจำนวน 11 คน ในจำนวนหมอนวดทั้งหมดนี้เกิดขึ้นจากการสืบทอดความรู้มาจากหลวงพ่อ ด้วยเหตุที่ป่วยแล้วมารับการรักษา เมื่อหายแล้วจึงขอเล่าเรียนและช่วยหลวงพ่อดูแลผู้ป่วยสืบมา และมีบางคนที่มีอาการสืบทอดจากหลวงพ่อเนื่องจากพาญาติมารักษา แล้วขอเล่าเรียนจากหลวงพ่อต่อ ซึ่งหมอนวดเหล่านี้จะเป็นผู้ชายทั้งหมดจำนวน 11 คน ในจำนวนทั้งหมดนี้ มีหมอนวดที่ได้ใบรับรองการประกอบโรคศิลปะสาขาการแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย อยู่ 2 คน คือหมอนวด เรืองอยู่ และหมอนวด อ่าง ในขณะเดียวกัน

จะมีกลุ่มหมอนวดอีกจำนวน 12 คนที่ผ่านการอบรมนวดจากหมอนวด และสถาบันพัฒนาฝีมือและแรงงาน มาเป็นทีมให้บริการแต่จะเน้นการนวดเพื่อผ่อนคลายมิใช่เพื่อการรักษา ทั้งนี้ทีมงานวัดหนองหญ้าาง ทั้งหมดจะประกอบด้วย

รายชื่อทีมงานวัดหนองหญ้าาง

ลักษณะงาน	ชื่อ/ประวัติ
การตรวจวินิจฉัย	1. พระครูอุปการพัฒนกิจอายุ 60 ปี จบชั้น ม.ศ.3 และจบนักธรรมเอก ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอเมือง อุทัยธานี เริ่มนวดตั้งแต่ปี ปี 2516 – ปัจจุบัน (34 ปี) เรียนรู้จากลุง หมอเขียว ฉลาดคัญญุกิจตั้งแต่พระครูอายุ ได้ 13 ปี
การให้บริการนวดผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต	2. นายทวน เรืองอยู่ อายุ 76 ปี จบชั้น ป.4และ นักธรรมตรีทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยหลวงพ่อดังแต่ตอนอายุ 54 ปี ตอนนี้อยู่มาได้ 22 ปี ตำแหน่งในวัดคือ มัคทายกวัดบรรพบุรุษเป็นหมอนวดที่บ้านรวมทั้งท่านพระครูอุปการพัฒนกิจด้วยเป็นญาติคือเป็นหลาน เรียนเรื่องการนวดเหยียบเหล็กแดง ยาสมุนไพร จากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจ
	3. นายสำอางค์ เสวามลย์ อายุ 72 ปี จบชั้น ป.4และนักธรรมตรีทำงานเป็นหมอนวดอย่างเดียวนอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรสอนนวดและเป็นผู้ช่วยมัคทายกวัดตั้งแต่ ปี 2517- ปัจจุบันเป็นหมอนวดมาได้ 33 ปีเรียนเรื่อง ยาเลือดขาลม จากหลวงพ่อกที่เป็นอุปัชฌาย์และได้รับถ่ายทอดวิชาหมอนวดาแยมาจากมารดา เรียนเรื่องนวด เหยียบเหล็กแดง ยาสมุนไพร จากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจ
	4. นายพิน ฆะสันต์ อายุ 72 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพ ทำนา/รับจ้างทั่วไป ทำหน้าที่เป็นหมอนวดและเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านตอนนี้อยู่เกษียณแล้ว นวดมานานกว่า 12 ปีเรียนการนวด เหยียบเหล็กแดง ประคบสมุนไพร จากหลวงพ่อกอุปการพัฒนกิจ
	5.นายประเทือง เอี่ยมลอออายุ 67 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพ ทำไร่ / ทำนาทำหน้าที่เป็นหมอนวดและเป็นวิทยากรสอนนวดประมาณ 32 ปี เรียนจากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจ และเรียนจากมูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา หลักสูตรการนวดไทยชั้นกลาง
	6.นายบุญรอด เป็นเจริญอายุ 39 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพ ค้าขายของชำเป็นหมอนวดและวิทยากรนวดตั้งแต่ ปี 2538 – ปัจจุบัน นวดมานาน 12 ปี เรียนจากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจและเรียนจากมูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา หลักสูตรการนวดไทยชั้นกลาง
	7.นายเล็ก วงษ์เกตุอายุ 46 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพ หมอนวดและเลี้ยงปลาขายมีตำแหน่งเป็นกรรมการประปาของหมู่บ้านและเป็นตำรวจบ้าน กรรมการวัด และกรรมการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรนวด เป็นหมอนวดมาได้ 10 ปี
	8.นายอนันต์ บุญพันธ์อายุ 51 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพทำนาโดยมีที่นาประมาณ 60ไร่ เป็นหมอนวด-เป็น อสม.- เรียนจากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจ และหลักสูตรการนวดชั้นกลาง
	9.นายสมบัติ เสืออ่อนอายุ 40 ปี จบชั้น ป.6 มีอาชีพเป็นหมอนวดตั้งแต่ ปี 2538 – ปัจจุบัน นวดมาแล้ว 12 ปี เรียนจากท่านพระครูอุปการพัฒนกิจและหมอเสงี่ยม พรหมดวงซึ่งเป็น พ่อตา

	10. นายเสงี่ยม พรหมดวง อายุ 72 ปี เรียนจบชั้น ป 4 อาชีพเป็นหมอนวดและเป็นมรรคทายกวัด เป็นหมอนวดตั้งแต่ปี 2526 ถึงปัจจุบัน เรียนจากหลวงพ่อบุญการพัฒนกิจ และหลักสูตรนวน ชั้นกลางของมูลนิธิสาธาณสุขกับการพัฒนา
หมอนวดเพื่อส่งเสริม สุขภาพ แก้ปวดเมื่อย ร่างกาย	1. นางแดงอ่อน เป็นเจริญ อายุ 51 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ-ทำอาชีพหมอนวดอย่างเดียว ประมาณ 7 ปี เรียนจากวัดหนองหญ้านาง (หลักสูตรของศูนย์ฝึกอาชีพสถาบันพัฒนาฝีมือ และแรงงาน) และเรียนจากหมอสำอาง เสาวมาลัยซึ่งเป็นสามี
	2. นางวรรณมา เตาสุภาพ อายุ 34 ปี จบชั้น ป.6 มีอาชีพนวดและเลี้ยงควาย/เลี้ยงแพะสามปีเป็น อบต. นวดมาได้ 4 ปี-เรียนจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน (โดยหมอทวน เรื่องอยู่ วัดหนองหญ้านางเป็นวิทยากร)
	3.นางรัชนี สุวรรณ อายุ 32 ปี จบชั้น ป.6-อาชีพ หมอนวดและทำนาสามปีเป็น อสม.และผู้ช่วย ผู้ใหญ่ นวดมาได้ 7 ปีเรียนหลักสูตร 150 ชม.จากศูนย์ ๑ สสม นครสวรรค์-เรียนจากสถาบัน พัฒนาฝีมือและแรงงาน โดยหมอทวน เรื่องอยู่ วัดหนองหญ้านางเป็นวิทยากร
	4.นางจิริพรรณ การส่งแก้ว อายุ 62 ปี จบชั้น ป.4อาชีพ หมอนวดอย่างเดียวสามปีเป็น กรรมการหมู่บ้าน นวดมาได้ 4 ปีเรียนจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน (โดยหมอทวน เรื่อง อยู่ วัดหนองหญ้านางเป็นวิทยากร)
	5.นางทองคำ เหลื่อน้อย อายุ 48 ปี จบชั้น ป.4 อาชีพหมอนวดอย่างเดียว นวดมาได้ 4 ปี- เรียนจากสถาบันพัฒนาฝีมือและแรงงาน โดยหมอทวน เรื่องอยู่ วัดหนองหญ้านางเป็น วิทยากร
	6 .นางบุญเรือน สุขาว อายุ 55 ปี จบชั้น ป.4 ทำอาชีพ หมอนวดและทำนา/ทำไร่ ทำการ นวดมาได้ 7 ปีเรียนจากสถาบันพัฒนาฝีมือและแรงงาน โดยหมอทวน เรื่องอยู่ วัดหนองหญ้านางเป็นวิทยากร
คนเตรียมยา/จัดยา	พระ 2 รูป และนายทวน เรื่องอยู่
คนเตรียมยา /สับยา / บดยา	นายทวน เรื่องอยู่และ ภรรยา
คนดูแลห้องอบ สมุนไพร	นายมานพ สีวิไล
ผู้ช่วยคนไข้	นายรัช และนางสาว

สำหรับค่าใช้จ่ายของผู้ที่มารับบริการที่วัดนั้นทางวัดจะไม่ได้เรียกร้องค่าใช้จ่ายแต่ให้บำรุง ตามกำลังศรัทธาและกำลังทรัพย์ของผู้ป่วย หากผู้ป่วยไม่มีก็จะสงเคราะห์ให้ฟรี โดยถือว่าเป็นบทบาท ของสถาบันพุทธศาสนาที่จะทำการสงเคราะห์ด้านการเจ็บป่วยได้นอกเหนือจากการปฏิบัติทางศาสนกิจที่ ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว ทั้งนี้ส่วนใหญ่ผู้ป่วยมักจะช่วยจ่ายในลักษณะเป็นการทำบุญบำรุงวัด โดยจำแนกเป็น บำรุงค่ายาสมุนไพร บำรุงเป็นค่านวด บำรุงค่าน้ำค่าไฟ โดยบริจาคตามตู้ที่วางไว้ตามจุดต่างๆ นอกจากนี้ จะได้เงินมาจากการทำบุญตามโอกาสต่างๆ สำหรับค่าใช้จ่ายนั้น ทางวัดจะใช้บเพื่อการซื้อยาสมุนไพร ซื้อฟืนเพื่อต้มยาอบสมุนไพร ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และ ค่าใช้จ่ายต่างๆ การเปิดบริการที่วัดหนองหญ้านางได้มี

การดำเนินงานเป็นลำดับโดยมีการขยายขยายบริเวณวัดให้เป็นแหล่งบริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านไปพร้อม ๆ กัน โดยมีจุดบริการบริการดังนี้ คือ

- **จุดการผลิตยาและจ่ายยา** วัดหนองหญ้านางมีจุดที่เกี่ยวข้องกับยา 3 ส่วนคือ บริเวณอาคารที่เก็บสต็อกยาแห้ง เป็นอาคารที่เก็บสมุนไพรแห้งบรรจุในถุงกระสอบ อาคารที่ทำการผลิตยา/แปรรูปยาเป็นยาผง ยาลูกกลอน และบริเวณที่จ่ายยาซึ่งจะตั้งอยู่บนกุฏิวัด ทั้งนี้ สมุนไพรได้มาจากการปลูกและจัดเก็บสมุนไพรจากป่าบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งการซื้อสมุนไพรบางชนิดที่หายาก ซึ่งมักเป็นพวกเครื่องเทศ
- **จุดบริการนวดไทย** เป็นอาคารนวดที่เป็นศาลาวัดเก่า โดยจุดนวดนี้จะเป็นการนวดที่เน้นการรักษาผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ซึ่งเป็นการนวดแบบพื้นบ้านที่เน้นการใช้การนวดด้วยมือและอวัยวะต่าง ๆ ร่วมกับน้ำมันหรือการใช้การประคบสมุนไพร การนวดเหยียบเหล็กแดง การบริหารร่างกายเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีจุดนวดที่เป็นการนวดเพื่อผ่อนคลายจะอยู่บริเวณใต้ร่มไม้หน้าอาคารอบสมุนไพร
- **จุดบริการอบสมุนไพร** จะประกอบด้วยอาคารเก่าที่ได้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2523 และอาคารใหม่ที่มีขนาดใหญ่ได้จากการทำบุญบริจาค โดยสร้างห้องอบก่ออิฐถือปูนจำนวน 3 ห้อง ประกอบด้วยห้องชาย หญิง และห้องพระภิกษุสงฆ์ โดยใช้หม้อต้มสมุนไพรแบบกะทะใบบัว และหม้อหนึ่งขนาดใหญ่แล้วต่อท่อเข้าห้องอบ มีการใช้สมุนไพรหลัก ๆ ประมาณ 20 ชนิด ทั้งนี้ การอบสมุนไพรจะเป็นส่วนที่สำคัญที่ช่วยกระตุ้นระบบสุขภาพให้เลือดลมไหลเวียนดี เสริมการรักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต และช่วยผู้ที่มีอาการปวดเมื่อย ทั้งนี้สมุนไพรที่ใช้ออบจะมีทั้งกลุ่มสมุนไพรที่มีสารสำคัญ ในการออกฤทธิ์เป็นน้ำมันหอมระเหย สมุนไพรรสเปรี้ยว สมุนไพรที่รักษาเฉพาะโรค และสารประกอบระเหิด เช่น พิมเสน การบูร การเปิดอบสมุนไพรจะทำทุกวัน และมีการเปลี่ยนตัวยาทุก 15 วัน
- **จุดบริเวณสวนสมุนไพร** วัดหนองหญ้านางได้ทำการปลูกสมุนไพรที่จำเป็นต้องใช้ไว้ส่วนหนึ่งในบริเวณวัด นอกจากนี้จะมีหมอพื้นบ้านไปหาเก็บตามป่าและหมู่บ้านในละแวกใกล้เคียง ในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ทำการทอดผ้าป่าต้นไม้สมุนไพรและทำการปลูกบริเวณวัดในพื้นที่ 6 ไร่ มีสมุนไพรจำนวนหลายชนิด และเมื่อทำการปลูกมาระยะหนึ่ง มีสมุนไพรที่รอดมาได้ประมาณ 20 ชนิด เนื่องจากปัญหาสภาพดินและระบบน้ำ รวมทั้งกำลังคนดูแลไม่เพียงพอ และสมุนไพรที่รอดมานี้ส่วนหนึ่งถูกนำมาใช้ประโยชน์ทางยาได้แล้ว อาทิเช่น มะกามะขามป้อม
- **อาคารศูนย์เรียนรู้** เป็นจุดที่จัดไว้สำหรับนักเรียน นักศึกษา และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีความสนใจมาศึกษาเรื่องการแพทย์พื้นบ้านและการจัดระบบบริการของวัดหนองหญ้านาง โดยทางวัดมีศูนย์การเรียนรู้โดยประกอบด้วยจุดที่มีตัวอย่างสมุนไพรแห้งจำนวนหลายชนิดบรรจุในขวดแก้ว

บริเวณอาคารห้องสมุด และอาคารกุฏิวัดที่เป็นจุดจ่ายยา ที่มีตัวอย่างยาเก็บไว้ในตู้ นอกจากนี้ยังมี จุดบริการต่างๆที่สามารถดูงานได้ อาทิ จุดนวด จุดห้องอบสมุนไพร ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน ยามเมื่อมีคนมาศึกษาดูงานทางวัดจะจัดให้มีการบรรยายที่อาคารใหญ่

- **การเป็นวิทยากรด้านการนวดให้กับองค์กรต่างๆ** หมอนวดที่วัดยังมีการออกไปเป็นวิทยากรฝึกอบรมด้านการนวดพื้นบ้านให้กับมูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคเหนือ วิทยาลัยพยาบาลจังหวัดชัยนาทและจังหวัดนครสวรรค์ และบางครั้งจะไปร่วมทำกิจกรรมกับกระทรวงสาธารณสุขเมื่อมีการจัดกิจกรรมเพื่อการเผยแพร่ความรู้ในส่วนกลาง

1.4 ความสำคัญของวัดหนองหญ้าางกับการบริการผู้ป่วย

จากการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมานานนับ 30 ปี พบว่าประชาชนมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง นับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการปวดเมื่อย โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต รวมทั้งกลุ่มบุคคลที่อยากมาเรียนรู้และต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกาย โดยมาใช้บริการด้านการนวด การอบสมุนไพร จากการรวบรวมข้อมูลในปี พ.ศ. 2533 – 2536 พบว่า ผู้มารับบริการเฉลี่ยเดือนละ 270 – 300 ราย โดยผู้มารับบริการมีมาเกือบทุกภูมิภาคของประเทศไทยโดยเฉพาะภาคเหนือจะมีจำนวนมากกว่าภาคอื่น กลุ่มอาชีพที่มารับบริการส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเกษตรกร รองลงมาคือรับจ้าง ค้าขาย ซึ่งคือกลุ่มผู้ใช้แรงงานต่าง ๆ นั้นเอง โดยระยะหลังพบว่ามียุทธศาสตร์และข้าราชการหันมาสนใจเรื่องการอบสมุนไพรกันมากขึ้น เพราะพบว่าทำให้เลือดลมไหลเวียนดี และลดปัญหาการปวดเมื่อย การปวดศีรษะ ร่างกายกระปรี้กระเปร่ามากขึ้น จากบทบาตดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัดหนองหญ้าางมีความสำคัญสำหรับระบบบริการสาธารณสุขคือ

- **เป็นวัดที่ให้บริการทางด้านสุขภาพแก่ประชาชนมาช้านาน** มีผู้มารับบริการอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ใช้แรงงาน กลุ่มที่มีปัญหาด้านเป็นอัมพาต อัมพฤกษ์ที่ไปรับบริการจากโรงพยาบาลแล้วได้มาฟื้นฟูที่วัดแห่งนี้ โดยเป็นประชาชนจากที่ต่างๆ ทั้งในและนอกเขตจังหวัดอุทัยธานีดังตารางที่ได้แสดงไว้ในภาคผนวก
- **เป็นวัดที่ให้การสงเคราะห์ผู้ป่วยโดยใช้องค์ความรู้แบบผสมผสาน** ทั้งการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน โดยการบริการในลักษณะดังกล่าวเป็นการดำเนินการโดยภาคชุมชน ซึ่งในประเทศไทยมีวัดที่ให้บริการเช่นนี้ประมาณ 7 แห่ง อีก 6 แห่งได้แก่ วัดยุคธาตุมุข สามีคคี จ.ชลบุรี วัดท่างาม จ.ราชบุรี สำนักสงฆ์โลกกะเพอ จ.สุรินทร์ วัดท่าลาด จ.ยโสธร วัดไม้เลียง จ.นครศรีธรรมราช และวัดปลักไม้ลาย จ.นครปฐม ซึ่งการให้บริการจัดเป็นการสงเคราะห์โดยไม่เรียกร้องค่ารักษา นอกจากจะให้การบำรุงตามศรัทธาและกำลังทรัพย์ของประชาชน ซึ่งพบว่านับวันค่าใช้จ่ายจะสูงขึ้น จำเป็นต้องหา

แหล่งงบประมาณมาสนับสนุน ทั้งภายในท้องถิ่นและจากแหล่งภายนอกชุมชนนอกจากนี้ ยังมีการศึกษาวัดในเขตภาคกลาง 25 จังหวัด จำนวน 40 วัด พบว่ามีวัดที่ให้บริการใน 4 ลักษณะคือ กลุ่มวัดที่มีการผลิตและใช้สมุนไพรจำนวน 36 กลุ่มวัดที่มีการบริการด้านนวด จำนวน 9 วัด กลุ่มวัดที่มีการบริการอบสมุนไพรจำนวน 8 วัด ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ อบเพื่อสุขภาพและอบเพื่อบำบัดยาเสพติด และกลุ่มวัดที่มีการจัดการเรียนการสอนแพทย์แผนไทย จำนวน 3 วัด (กุสุมา ศรียากุล และคณะ : การใช้ภูมิปัญญาไทยในการดูแลสุขภาพชุมชนของวัดในเขตภาคกลาง 2548)

- เป็นวัดที่ให้บริการโดยพระสงฆ์และหมอพื้นบ้านที่เป็นหมอนวดสืบทอดความรู้มาจากเจ้าอาวาส โดยขณะนี้ทางวัดมีวิทยุประมาณ 7 รูป ทำหน้าที่ทั้งกิจทางสงฆ์ การบริหารจัดการงานโยธาของวัด งานสวนสมุนไพรของวัด การเตรียมยาสมุนไพร สำหรับหมอนวดพื้นบ้านจำนวน 16 คนแยกเป็นชาย 10 คน หญิง 6 คน ทำหน้าที่ด้านการบริการนวดเพื่อบำบัด 10 คน สำหรับหมอนวดหญิงทำหน้าที่นวดเพื่อผ่อนคลาย 5 คนนวดเพื่อบำบัด 1 คน มีพระที่ดูแลด้านการเตรียมยา 2 รูป มีคนที่ดูแลด้านห้องอบสมุนไพร 1 คน โดยหมอเหล่านี้ปฏิบัติงานด้วยความสมัครใจ ไม่มีค่าตอบแทนจากวัดนอกจากการได้รับค่าตอบแทนจากผู้ให้บริการโดยจะเรียกร้อยมิได้ สำหรับผู้รับบริการนอกจากจะตอบแทนหมอแล้วก็สามารถช่วยทางวัดได้โดยการทำบุญที่ผู้บริจาค
- เป็นวัดที่ให้บริการผสมผสานทั้งด้านการรักษา การส่งเสริมสุขภาพ การฟื้นฟูสภาพ โดยผสมผสานศาสตร์ต่างๆเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพรเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้มากที่สุดผลการศึกษารวบรวมสมุนไพรที่ใช้ในวัดทั้งหมดมีถึง 170 ชนิด โดยจำแนกจากการนำไปใช้ประโยชน์ได้ 5 กลุ่มคือ ทำเป็นยาต้มหรือยาหม้อ ทำเป็นยาลูกกลอน ทำเป็นยาน้ำมันมนต์ ทำเป็นยาประคบ และยาอบสมุนไพร (สวามินี มนัสสา และคณะ : ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร : กรณีศึกษาวัดหนองหญ้าบาง 2543) และการดำเนินการจะอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชนที่มีจิตศรัทธา ต่อวัด โดยการบริหารที่ผ่านมามีได้ก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ ต่อสุขภาพกลับได้ช่วยให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ มีสุขภาพดีขึ้น
- เป็นวัดที่เปิดเป็นสถานที่ให้บริการด้านสุขภาพในชุมชน ซึ่งสถานที่ประกอบด้วยอาคารที่ให้บริการนวด อบประคบ อันเป็นศาลาเก่าแก่มีความทรุดโทรมค่อนข้างมาก อาคารที่เป็นจุดให้บริการอบสมุนไพรได้มีการก่อสร้างใหม่โดยเงินบริจาคและเงินจากการทอดผ้าป่าสามัคคี ในปี 2547 หลังจากที่มีการใช้ห้องอบหลังเก่ามานาน อาคารใหม่นี้เกิดขึ้นจากการที่ผู้มารับบริการชาวต่างชาติที่ป่วยเป็นอัมพาตแล้วมารับบริการที่นี้แล้วหายเลยเกิดความศรัทธาบริจาคเงินสร้างห้องอบใหม่ สำหรับผู้ป่วยที่มาใช้บริการนั้นส่วนใหญ่จะมารับบริการแล้วเดินทางกลับ นอกจากผู้ที่อยู่ไกลต่างจังหวัด ไม่สามารถ

เดินทางไปกลับได้และจำเป็นต้องพักค้าง ก็จะมีอาคารที่ให้พัก แต่อาคารยังไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเพราะขาดอุปกรณ์ เครื่องนอนต่างๆ ส่วนใหญ่จะพึ่งตนเองคือผู้ป่วยต้องนำมาจากบ้าน และบางส่วนก็อาศัยของวัดและของใช้ที่ได้รับการบริจาค

จากบทบาที่ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า วัดหนองหญ้าบางเป็นวัดที่มีศักยภาพในการจัดบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งมีการดูแลผู้ป่วยที่มีปัญหาทั้งทางด้านการปวดเมื่อย ปัญหาอัมพฤกษ์ อัมพาต มานาน พัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้วัดแห่งนี้ยังคงดำรงบทบาทอย่างต่อเนื่อง อันเนื่องมาจาก การเห็นผลของการรักษา และการเป็นที่พึ่งของประชาชนเมื่อเขาต้องแสวงหาทางเลือกเพื่อการเยียวยาสุขภาพในสังคม

กระบวนการดำเนินงาน

การศึกษาครั้งนี้ได้มีการจัดกระบวนการที่จะศึกษาและทำการพัฒนาไปพร้อมกันโดยใช้ระยะเวลาการศึกษา 1 ปี นับแต่เดือนมกราคม 2549 ถึง ธันวาคม 2549 และได้มีการขอขยายเวลาออกไปอีก ถึงวันที่ 15 มีนาคม 2550 ทั้งนี้ได้แบ่งการดำเนินการออกเป็นขั้นตอนต่างๆดังนี้คือ

- **การจัดประชุมทีมหมอนวดทุกคนเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน : เป้าหมายการทำงาน**
ถึงเป้าหมายของโครงการ พร้อมทั้งสอบถามและระดมความคิดเห็นของหมอนวดถึงปัญหาอุปสรรคการทำงาน และแนวทางที่ต้องการให้มีการพัฒนา ผลการระดมความคิดเห็นพบว่าส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาด้านอาคารสถานที่ ที่มีความคับแคบ บางจุดมีความชำรุดทรุดโทรม และต้องการเครื่องใช้ที่จำเป็นบางอย่างเพื่อช่วยในการประเมิณคนไข้ เช่นเครื่องวัดความดันโลหิต เครื่องชั่งน้ำหนัก เบาะนอนและหมอน อุปกรณ์สำหรับการทำกายภาพของผู้ป่วย เช่นรอก ราวเดิน เป็นต้น ทั้งนี้ในระหว่างโครงการ ได้มีการพัฒนาปรับปรุงจุดต่าง ๆ พร้อมทั้งพัฒนาด้านผู้ให้บริการประกอบกัน
- **การพัฒนาด้านอาคารสถานที่: ต่อเติมอาคารเพื่อใช้เป็นที่ต้มยา และประกอบอาหาร**
ได้มีการสร้างอาคารต่อเติมจากอาคารที่พัก เพื่อใช้สำหรับเป็นสถานที่ที่ต้มยาและทำอาหารโดยต่อเติมจากจุดที่เป็นที่พักเดิมด้านข้าง เพื่อเพิ่มความสะดวกและเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น สามารถหลบฝนได้ การต่อเติมซ่อมแซมหลังคาจุดที่ทำกายภาพได้ต้นมะม่วงทำให้มีความปลอดภัย แข็งแรง การจัดทำเบาะนอนสำหรับผู้ป่วย จำนวน 15 ชุดไว้สำหรับการนวด และการทำกายภาพ และในระหว่างโครงการ ได้มีผู้บริจาคทุนปรับปรุงบันไดที่เป็นทางขึ้นลงที่ศาลานวดให้มีความสะดวกปลอดภัยกว่าเดิม
- **การพัฒนาด้านผู้ให้บริการ: พาไปดูงานเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่าง**
ได้มีการจัดพาหมอนวดและกลุ่มที่เกี่ยวข้องไปศึกษาดูงานที่วัดทุ่งปอแป้น จังหวัดลำปาง เป้าหมายเพื่อเป็นการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัดที่มีการบริการผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาตเหมือนกัน รวมทั้งพาไปศึกษาดูงานชมรมรักสุขภาพ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพื่อให้ศึกษาระบบการผลิตยาและการ

ให้บริการด้านสมุนไพรต่างๆ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ไปดูงานได้ร่วมกันวิเคราะห์สิ่งดีๆ ของการดูงานและวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงการนำมาประยุกต์ใช้ พบว่า วัดทุ่งบ่อเป็นมีจุดแข็งที่มีโครงสร้างที่ดี เป็นวัดที่ได้รับการสนับสนุนจากหลายองค์กรทั้งภาครัฐและท้องถิ่น นักการเมือง อาคารสถานที่ บุคคลากรมีความพร้อม องค์ความรู้ที่ใช้เป็นการผสมผสานความรู้ทั้งจากระบบการแพทย์แผนปัจจุบันและนำการแพทย์พื้นบ้านบางอย่างไปใช้ อาทิ การผสมผสานการดูแลโดยใช้ยาแผนปัจจุบัน การใช้การนวด การประคบ ธาราบำบัด การเหยียบโคลน และการมีอุปกรณ์การทำกายภาพที่หลากหลาย การจัดมีที่พักที่สะดวกสบาย จุดเด่นที่พบคือ การใช้หลักศาสนาเข้ามาใช้ให้ผู้ป่วยและญาติต้องมีการเสริมสร้างสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง ต้องเข้าร่วมอบรมปฏิบัติธรรมวิปัสสนากรรมฐาน โดยจะมีการจัดอบรมอย่างต่อเนื่อง

ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ศึกษาดูงานพบว่า การบริการที่วัดทุ่งบ่อเป็นมีความเป็นระบบ ระเบียบ มีความพร้อมค่อนข้างมาก วัดแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนค่อนข้างมาก มีสิ่งอำนวยความสะดวกดี ทั้งที่รักษาและที่พัก บุคคลากรค่อนข้างพร้อม ผู้ให้บริการมีรายได้เป็นรายเดือน มีบุคลากรทางการแพทย์คือโรงพยาบาลสนับสนุนและเชื่อมกับระบบบริการของรัฐสำหรับ วัดหนองหญ้านางนั้น เป็นการให้บริการแบบสงเคราะห์ ไม่ได้การเก็บค่าบริการจากผู้ป่วยใช้ความศรัทธาเป็นที่ตั้ง หมอนวดจะช่วยดูแลรักษา โดยมีหลวงพ่อบุญเป็น ผู้ตรวจวินิจฉัย ญาติต้องมีส่วนร่วมในการดูแลด้วย และตัวผู้ป่วยต้องมีความเข้มแข็งเช่นกัน การประยุกต์ใช้น่าจะเป็นเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับญาติและผู้ป่วยที่มีการฝึกบวชที่วัดทุ่งบ่อเป็น นอกจากนี้ น่าจะเป็นเรื่องการประยุกต์เอาเครื่องมือทางกายภาพไปใช้ เนื่องจากผู้ร่วมดูงานมีตัวแทนองค์กรท้องถิ่นไปด้วย ได้รับปากว่าจะมีการทำแผนสนับสนุนงบประมาณสำหรับการจัดทำอุปกรณ์การทำกายภาพ และสิ่งหนึ่งที่กลุ่มผู้ดูงานสนใจคือ การจัดอาคารสถานที่สำหรับการนวด ที่พัก ซึ่งภายหลังการดูงานได้มีการออกแบบการก่อสร้างอาคารที่พัก ที่เป็นความตั้งใจของหลวงพ่อบุญที่จะสร้างอาคารนวดหลังใหม่ โดยได้ขอการสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธาชาวต่างประเทศที่เคยมารับการรักษาแล้วหายและเคยสร้างอาคารอบสมุนไพรให้มาแล้วหลังหนึ่ง ทั้งนี้ ได้มีการออกแบบแปลนอาคาร และประเมินงบประมาณให้ผู้ที่สนใจสนับสนุนทุนไปแล้ว

การดูงานที่ชมรมรักษาสุมไพรนั้นเป็นการศึกษาดูงานด้านการผลิตยา ซึ่งมีความเป็นมาตรฐาน ซึ่งการประยุกต์ใช้ค่อนข้างยาก เป้าหมายการผลิตมีความต่างกัน ฝ่ายหนึ่งมุ่งผลิตเพื่อการค้า มีงบประมาณลงทุน แต่วัดทำไปเพื่อการสงเคราะห์ดังนั้นจึงเป็นการผลิตโดยใช้เทคโนโลยีที่ง่ายที่สุด แต่คงความมีคุณภาพเช่นกัน แต่สิ่งที่เป็นจุดร่วมน่าจะเป็นความตั้งใจของชมรมที่อยากให้มีการสืบสานภูมิปัญญาไทยด้านสมุนไพรให้แพร่หลายและเกิดประโยชน์สูงสุด เหมือนกับที่วัดหนองหญ้านางทำอยู่

● **การพัฒนาศักยภาพทีมหมอนวดวัดหนองหญ้านาง : อบรมฟื้นฟูความรู้ด้านนวด เพื่อเพิ่มศักยภาพ**

โดยการจัดอบรมฟื้นฟูความรู้ด้านการนวดโดยได้เชิญ อาจารย์สมเกียรติ คงวิทยา วิทยากรซึ่งเป็นหมอนวดแผนไทยที่มีใบประกอบโรคศิลปะแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยแล้วและเป็นวิทยากรที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้กับกลุ่มหมอนวดต่างๆทั้งหลักสูตรที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้นและองค์กรต่างๆ ความรู้ที่ถ่ายทอดเป็นการย้ำเรื่องหลักพื้นฐานการนวด ข้อควรระวังเกี่ยวกับการนวด และการนวดส่วน

ต่างๆของร่างกาย นอกจากนี้ยังเสริมเรื่องการบริหารร่างกายและการปฏิบัติตัวของผู้นวด รวมทั้งการให้คำแนะนำกับผู้ป่วยด้วย ทั้งนี้ได้มีการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการนวดพบว่ามีความก้าวหน้าในการเรียนทุกคน ยกเว้นหมอนวด 2 คนที่อ่าน เขียนไม่ได้ แต่การประเมินด้านทักษะ ถือว่าผ่าน สำหรับการมาเข้าอบรมครั้งนี้ หมอนวดที่เข้าอบรมต่างประเมินว่าเป็นสิ่งที่ดี ทำให้กระตุ้นความเป็นหมอนวดที่ต้องใช้ความรู้และความระมัดระวังในการดูแลผู้ป่วย และเสนอว่าควรมีการอบรมฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง

สำหรับการพัฒนาด้านการจัดทำฐานข้อมูลไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากมีความจำกัดเรื่องความเป็นไปได้ของการบันทึก อีกทั้งแบบบันทึกที่มีอยู่สามารถใช้ได้อยู่แล้ว ผู้นวดบอกว่าความจำเป็นในการใช้ยังน้อยแต่ในอนาคตน่าจะมีการพัฒนาต่อ

บทที่ 2

ศูนย์บริการการแพทย์พื้นบ้านวัดหนองหญ้าาง : องค์ความรู้ รูปแบบและแบบแผนการบริการ

องค์ความรู้ การเยียวยาผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต

วัดหนองหญ้าางได้ให้การสงเคราะห์ผู้ป่วยที่มีปัญหาปวดเมื่อย ผู้ป่วยที่มีอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต ผู้ป่วยที่มีปัญหาเรื่องกระดูกหัก ข้อเคลื่อน มานับแต่ปี 2517 มาบัดนี้เกือบ 30 ปี สถานการณ์ของผู้มารับบริการพบว่า ภาวะการเจ็บป่วยและการมารับบริการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและภาวะการป่วยจากปัญหาเส้นเลือดในสมองแตก ปัญหาจากอุบัติเหตุ ปัญหาจากการใช้สารเคมีทางการเกษตร ทำให้สถานการณ์การป่วยเป็นอัมพฤกษ์อัมพาตมีมากขึ้นเรื่อยๆ คนไข้หลายรายมารับบริการที่นี่หลังจากที่ไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลของรัฐ และกลับบ้านเพื่อมาฟื้นฟูสภาพ หลังจากได้รับคำแนะนำจากผู้ที่เป็ญาติหรือเพื่อนบ้านที่เคยมารับการรักษาแล้วอาการดีขึ้น จึงได้มุ่งมาที่นี่ โดยส่วนใหญ่จะเป็นพ่อแม่ ญาติพี่น้องพามา เมื่อมาถึงวัดแล้วกระบวนการเยียวยาจะมีการเริ่มต้นขึ้น ทั้งนี้กระบวนการต่าง ๆ ที่วัดแห่งนี้ได้ดำเนินไป พอจะสรุปได้ 3 ประการดังนี้คือ

2.1.1 องค์ความรู้ ทฤษฎี ที่ใช้ในการตรวจวินิจฉัยผู้ป่วยที่เป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต

การจะวินิจฉัยว่าเป็นอัมพฤกษ์หรืออัมพาตนั้น พระครูอุปการพัฒนกิจหลวงพ่อดัดหนองหญ้าางใช้วิธีการวินิจฉัยโดยอิงจากตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งหลวงพ่อดัดยึดเป็นตำราที่ใช้เล่าเรียนมาด้วยตนเอง พร้อมทั้งเรียนมาจากหมอกกลางบ้านที่เป็นลุง ทั้งนี้ได้อาศัยความรู้ในตำราและนำมาสู่การปฏิบัติคือการปฏิบัติจริงพร้อมทั้งมีการปรุ้งยารักษา เยียวยา ด้วย นอกจากการใช้ยายังได้ผสมผสานความรู้ด้านการรักษาอย่างอื่นไปด้วย การอธิบายลักษณะอาการของผู้ที่มีอาการเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต หลวงพ่อดัดอุปการพัฒนกิจ รวมทั้งคณะหมอนวดที่ร่วมกระบวนการเยียวยารักษาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าผู้ป่วยที่เป็นอัมพฤกษ์และอัมพาต นั้นสามารถอธิบายอาการดังกล่าวคือ อัมพฤกษ์ (Paresis) อัมพาต (Paralysis) เป็นกลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติในการควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย ซึ่งเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น เกิดจากหลอดเลือดในสมองตีบ อุดตัน หรือแตก หรือเกิดจากสมอง ไขสันหลังหรือเส้นประสาทได้รับบาดเจ็บหรือมีการอักเสบ เป็นต้น ในทางการแพทย์แผนไทยระบุสมุฏฐานไว้ว่า เกิดจากลมอโรคมาวาตา และลมอุทฺธังคมาวาตา อันว่าลมทั้งสองนั้นอุทฺธังคมาวาต พัดขึ้นเบื้องบน อโรคมาวาต พัดลงไปจนปลายเท้าเป็นเบื้องต่ำ แต่สะคือขึ้นมาถึงศีรษะเรียกว่าเบื้องบน แลลมทั้งสองระคนกันเข้าเมื่อใด โลหิตนั้นประจุเดียวกับไฟอันเกิดขึ้นได้วันละ 100 หน อาการทั้ง 32 ก็พิกลจากภาคที่อยู่ เตโชธาตุก็มีปรกติ ทำให้เกิดอาการ เลือดลมเดินไม่ปรกติ อันว่าลม หมายถึงทิศทางการเคลื่อนไหว ระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบทางเดินอาหาร และระบบประสาท เมื่อเกิดความไม่ปรกติ ก็ทำให้เกิดโทษแก่ร่างกายมนุษย์ดังกรณีอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต ซึ่งเกิดจาก ลมอัมพฤก อัมพาตดังกล่าวข้างต้น

การอธิบายความหมายของอาการ อัมพฤกษ์และอัมพาตนั้น สามารถแยกออกให้ชัดเจนแตกต่างกันได้คือ **อัมพฤกษ์** เป็นภาวะที่ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายได้บางส่วน ทำให้เคลื่อนไหวได้ไม่ตรงตามทิศทางที่ต้องการ **อัมพาต** เป็นภาวะที่ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายได้เลย ทำให้เคลื่อนไหวไม่ได้ ทั้งกรณีอัมพฤกษ์และอัมพาตอาจมีกล้ามเนื้ออ่อนแรงหรือไม่มีแรง อ่อนเหลวหรือแข็งเกร็ง และอาจสูญเสียการรับรู้ความรู้สึกของร่างกายไปบางส่วนหรือไม่มีความรู้สึกเลย ตาอาจปิดไม่สนิท ปากเบี้ยว อาจพูดไม่ชัดหรือพูดไม่ได้ อัมพฤกษ์ อัมพาตครึ่งซีกที่มีสาเหตุมาจากหลอดเลือดในสมองตีบอุดตัน หรือแตก ซึ่งได้รับการวินิจฉัยและบำบัดโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจนพ้นระยะเฉียบพลันแล้ว ความหมายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่คณะตัวแทนจากหอผู้ป่วยบ้านวัดหนองหญ้านาง จำนวน 2 คน คือ หมอทวน และหมอสำอาง ได้เข้าร่วมประชุมการจัดทำแนวทางปฏิบัติการนวดฟื้นฟูผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต เมื่อเดือนสิงหาคม 2549 โดยคณะทำงานประกอบด้วยหมอนวดที่ได้ไปประกอบโรคศิลปะแพทย์แผนไทย ประเภทการนวดไทย ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิหลายสาขา ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการนวดมานานและได้บำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต และยังคงดูแลอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นตัวแทนหมอนวด จำนวน 13 คน จากภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยหมอนวดวัดหนองหญ้านาง 2 คนได้เป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงาน ได้ร่วมกันหาข้อสรุปจากองค์ความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนที่ได้เชี่ยวชาญรักษาผู้ป่วยมาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดความชัดเจนในคำนิยามที่ตรงกัน ดังกล่าวข้างต้น

ทั้งนี้การจะวินิจฉัยว่าเป็นอัมพฤกษ์ หรือเป็นอัมพาต หลวงพ่อวัดหนองหญ้านางได้ อาศัยความรู้จากตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์รวม ทั้งอาศัยประสบการณ์จากการเรียนรู้ถ่ายทอดจากหมอเขียว ธัญญกิจ เป็นหมอกกลางบ้าน และหมอสมุนไพรรวม ประสบการณ์จากญาติพี่น้องข้างแม่ที่เป็นหมอน้ำมนต์รักษากระดูก รวมทั้งจากประสบการณ์ตรงที่ได้สัมผัสรักษาคนไข้มายาวนาน

กระบวนการบำบัดรักษาผู้ป่วยที่มารับบริการที่วัดหนองหญ้านางนั้น เมื่อมาครั้งแรกจะได้รับการตรวจวินิจฉัยจากหลวงพ่อดมย์ อุปการพัฒนกิจ โดยทำการซักประวัติเบื้องต้น และตรวจดูด้วยสายตาว่าสภาพของผู้ป่วยเป็นอย่างไร เป็นกรณีอัมพาตหรืออัมพฤกษ์ทั้งนี้ผู้ป่วยที่มาที่นี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ป่วยที่ผ่านการตรวจวินิจฉัยมาระดับหนึ่งจากโรงพยาบาลแล้ว และอาการยังไม่ดีขึ้นจึงมาที่นี้ ดังนั้น ส่วนหนึ่งญาติจะบอกได้ระดับหนึ่งว่าเป็นอะไร รักษามาแล้วอย่างไรบ้าง หลังจากนั้นจะประเมินอาการว่ารักษาได้หรือไม่ หากไม่สามารถบำบัดได้จะแนะนำให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลก่อน กรณีที่ไม่บำบัดมักจะเป็นคนป่วยที่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับ ปัญหาทางสมอง มีอาการเบลอ มีภาวะความดันโลหิตสูง มีอาการไม่รู้สึกรู้ตัว กินอาหารไม่ได้ มีภาวะแทรกซ้อนเช่นมีไข้ หอบ หายใจลำบาก หน้าซีด ปากเขียว ซิพจรเบา ชัก ความดันโลหิตต่ำ และหากพบว่าสามารถบำบัดได้จะเป็นกระบวนการเยียวยาต่อไป ทั้งนี้เมื่อหลวงพ่อดมย์ประเมินอาการเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเข้าสู่กระบวนการตรวจประเมินสภาพการป่วยว่าเป็นอย่างไรบ้างทั้งนี้การตรวจประเมินอาการในระยะแรก ๆ สมัยก่อนหลวงพ่อดมย์จะเป็นผู้ดูแลทั้งหมด ในระยะหลังเมื่อได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับหมอนวดที่วัดไปนานพอสมควร จนเห็นว่าหมอบางคนสามารถตรวจประเมินอาการได้จะมอบหน้าที่นี้ ในขั้นตอนการประเมินอาการนี้หลวงพ่อดมย์อุปการพัฒนกิจจะเป็นผู้ประเมินด้วยสายตาเป็นคนแรก

หลังจากนั้นจะให้หมอนวด 2 คนหลัก ๆ เป็นผู้ประเมินร่างกายต่อ คือ หมอสำอาง และหมอทวน เรื่องอยู่ที่ทั้ง 2 ท่านได้ผ่านการประเมินรับรองเป็นผู้มีใบประกอบโรคศิลปะแพทย์แผนไทยประเภทการนวดไทยแล้ว ถือว่ามีความรู้ที่ชัดเจนแล้ว กรณีที่หมอ 2 คนไม่อยู่ หลวงพ่อจะมอบหมายให้ หมอเสงี่ยม ซึ่งเป็นหมอนวดที่มีประสบการณ์ยาวนานเช่นเดียวกัน เป็นผู้ประเมิน ที่วัดแห่งนี้จะมีการวางตัวหมอนวดที่ทำหน้าที่ตรวจประเมินเป็นลำดับ ทั้งนี้อาศัยจากประสบการณ์และได้รับความไว้วางใจจากหลวงพ่อ

2.1.2 กระบวนการตรวจประเมินร่างกาย

การศึกษาประวัติการเจ็บป่วย การซักประวัติผู้ป่วยจะสอบถามความเจ็บป่วยในปัจจุบัน ได้แก่ อาการสำคัญที่เป็น สาเหตุที่ป่วยมาจากอะไร มีปัญหาในการเคลื่อนไหว การใช้ชีวิตประจำวันหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะ การกินอาหาร การขับถ่าย การนอนหลับ และสภาวะทางจิตใจและอารมณ์เป็นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้จะซักประวัติเกี่ยวกับโรคประจำตัว ยาหรือการรักษาที่เคยได้รับ หากมียามาดูด้วยมีอะไรบ้าง ทั้งนี้ เมื่อรักษาที่นี้หลวงพ่อก็จะให้ช้ยาาร่วมกันไปด้วยโดยเฉพาะยาที่ได้รับจากโรงพยาบาล สอบถามเกี่ยวกับประวัติการผ่าตัดหรืออุบัติเหตุที่เคยได้รับ ความพิการหรือไม่สมประกอบที่หลงเหลืออยู่

การตรวจประเมินร่างกาย ขั้นตอนนี้จะเป็นการตรวจผู้ป่วยทั้งนี้การตรวจจะพาผู้ป่วยมาที่ศาลา วัดที่ใช้เป็นที่รักษา ทั้งนี้หมอนวดจะทำหน้าที่ตรวจประเมินดังนี้คือ การสังเกตอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน การพลิกตัว การหยิบจับสิ่งของ การกลืน การเคี้ยว การพูด การหลับตา การถอนหายใจ ทั้งนี้เป็นการประเมินลักษณะภายนอกว่าเป็นอย่างไรบ้าง

การตรวจจับชีพจรเปรียบเทียบกับด้านซ้ายและด้านขวา ด้านบนและด้านล่าง ของร่างกาย ได้แก่ บริเวณจุดชีพจรที่คอ ที่ข้อมือ ที่หลังเท้า โดยการสังเกตการเต้นของหัวใจ หากเดินไว จะมีปัญหาเกี่ยวกับโรคหัวใจประกอบด้วย หากหัวใจเต้นช้าจะมีปัญหาเกี่ยวกับเส้นเอ็นในระดับลึก มีปัญหาปวดเมื่อย หากเดินปรกติถือว่าไม่เป็นไร

การทดสอบความตึงแข็ง อ่อนนุ่ม และความร้อนเย็นของเส้นและผิวหนัง โดยการกด การคลำ หากพบว่าผิวหนังร้อนแสดงว่ามีไข้ หรือความดันโลหิตสูงหากผิวหนังเย็นแสดงให้เห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับเส้น หรือความดันโลหิตต่ำ การสังเกตหน้าตา ปากลิ้น มีตาแหกหรือไม่ ลักษณะการลิ้มตา หากพบว่าตาลิ้มไม่ค่อยได้ อาจมีปัญหากับสมอง หรือหัวใจไม่ค่อยปรกติ หากพบว่าลิ้มตาไม่ได้ จะไม่นวดให้ แต่อาจให้อายากลับไปรับประทานพร้อมทั้งยาแผนปัจจุบันที่มีอยู่ การทดสอบการเคลื่อนไหวและกำลังของแขนขา มือ เท้า โดยการให้ขยับแขนขา ปลายมือ ปลายเท้าให้ดู และดูว่าข้างไหนเป็นหนัก เบากว่ากัน หลังจากผ่านการประเมินว่าผู้ป่วยเป็นอย่างไรแล้วจะเป็นการวางแผนการรักษา ทั้งนี้หมอนวดที่ทำหน้าที่ประเมินต้องไปรายงานให้หลวงพ่อบรรณเพื่อให้นำเข้าสู่กระบวนการรักษา ทั้งนี้หลวงพ่อก็เป็นผู้สั่งว่าจะรักษาอย่างไร ต้องช้ยาอะไรบ้างโดยผู้ที่ได้รับมอบหมายในการจัดยาคือ หมอทวน และพระลูกวัดเมื่อจัดยาเรียบร้อยแล้วจะเป็นขั้นตอนถัดไปคือ การพาไปบำบัดด้วย การนวด การอบ ประคบและการทำกายภาพบำบัด ดังรายละเอียดดังนี้คือ

2.2 แบบแผนการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต และกระบวนการ ขั้นตอนการดูแลรักษาผู้ป่วยที่วัดหนองหญ้าาง

กระบวนการรักษา ประกอบด้วย

2.2.1 การบำบัดด้วยยาสมุนไพร การกินยาสมุนไพรนั้นประกอบด้วยยาที่ทำหน้าที่ขับถ่ายล้างพิษ ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่หลวงพ่อกจะทำเสมอเพื่อให้อวัยวะข้างในได้ขับถ่ายพิษออกไป หลังจากนั้นจะเป็นยาปรับธาตุ เพื่อให้ร่างกายกลับสู่สมดุล และยาแก้อาการต่าง ๆ ทั้งนี้รูปแบบของตัวยา และองค์ประกอบของตัวยาจะแยกออกเป็นลักษณะดังนี้คือ

การช้ยาต้ม คำรับยาต้มเพื่อแก้อัมพฤกษ์ อัมพาตมี 5 ขนาน เชื่อว่ามีสรรพคุณในการคลายเส้นเอ็นในร่างกาย และมีสรรพคุณเป็นยาถ่าย ในแต่ละขนานแตกต่างกันที่ตัวยา ถ้าขนานที่เลขมากก็ใช้ตัวยามากกว่าขนานต้น ๆ ขนานที่ 1 มีฤทธิ์อ่อน รับประทานเพื่อบำบัดรักษาหรือดูอาการว่า จะมีปฏิกิริยาต่อยาขนานนั้นหรือไม่ ถ้าทานถูกก็ให้ทานขนานเดิม แต่ถ้าทานแล้วไม่ถูกหรืออาการไม่ดีขึ้นให้เพิ่มยาขนานตัวต่อไป การรับประทานยาหม้อแต่ละขนานจะไม่มีอันตรายต่อคนป่วย แต่ถ้าทานแล้วไม่ถูกกับขนานนั้นก็ไม่ต้องแสดงอาการแพ้ สมุนไพรที่มีสรรพคุณคลายเส้นเอ็น ได้แก่ แก่นขี้เหล็ก แก่นสักชี แก่นหนามพรม แก่นขนุน ขิงแครง เถาหิลม ผลดีปลี วานน้ำ แก่นมะหาด เถาพพาน มะขามไก่อ สมุทรทะเล ส่วนสมุนไพรที่มีสรรพคุณเป็นยาถ่าย ได้แก่ แก่นลั่นทม สมสาร สมุทรทะเล ผลมะตูมอ่อน เกรือเถาหนัง เถาคันแดง สมอพิเภก หัวแห้วหมู ลูกทุ้งกาสา ลูกผักชี ข่า กุ่มบกกินพีช ผู้ป่วยบอกว่าเป็นยารุเส้น รุสายให้หายดี โดยเป็นสมุนไพร 1 ห่อ เน้นรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ซึ่งมีตัวยา 23 ชนิด นำไปต้มน้ำกินก่อนอาหารเช้าทุกวัน จำนวน 15 วัน ให้กินต่อเนื่องกันไป หากกิน 15 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น จะมีการปรับยาต้ม กรรมวิธีในการต้มนั้นทางวัดหนองหญ้าางจะมีเคล็ดสำคัญที่ต้องมีสมุนไพร 2 ชนิด คือ ใบมะกา และฝักกุนไใส่ไปด้วยทุกขนานเนื่องจากมีสรรพคุณทางยาในการเสริมฤทธิ์ยาสมุนไพรตัวอื่น สมุนไพรจะมีฤทธิ์ในการเป็นยาคลายเส้นเอ็นในร่างกายและมีสรรพคุณเป็นยาถ่ายของเสียหรือบางที่จะเรียกว่ายารุ การใส่ใบมะกาจะใส่มากเป็น 3-4 เท่าของตัวยาขนานนั้น สำหรับฝักกุนไ จะใช้ประมาณ 5-6 ฝักต่อยา 1 ขนานโดยจะใส่ฝักกุนไไว้ที่ก้นหม้อ เพื่อป้องกันไม่ให้ก้นหม้อไหม้ การวางยาในหม้อ จะวางฝักกุนไไว้ล่างสุดตามด้วยใบมะกาแล้วใส่สมุนไพรวางชั้นบน การเคี่ยวยาจะเคี่ยว จาก 3 ส่วนเหลือเป็นยา 1 ส่วนการต้มน้ำไม่ควรปิดฝาหม้อ เพราะจะทำให้ตัวยาล้นออกมา การขจัดคราบของยาจะเค็มเกลือลงไปเพื่อช่วยให้ยามีรสดี โดยจะใส่ในแก้วหรือถ้วยยา

การช้ยาผง ยาลมประสาท มี 2 ขนาน ขนานที่ 1 สมุนไพรที่มีสรรพคุณเด่นชัด เพื่อบำบัดและรักษาโรคที่เกี่ยวกับประสาทที่มีสมุนไพร 10 ชนิด ได้แก่ สะแกนา ตะโกนา ตะไคร้หอม ตะไคร้แกง แก่นปฐู แก่นหางนกระริง มะเขือขื่น หญ้าผูกควาย เท้ายายม่อม มะอิก ทั้ง 5 ในยาขนานที่ 1 เป็นยาสมุนไพรที่ช่วยลดความดัน ทำให้ความจำดีขึ้น ได้จากส่วนของแก่นตะโกนาและสะแกนา และมีสมุนไพรอีก 2 ชนิดที่ลดความดัน คือ ตะไคร้หอมและตะไคร้แกง ที่เป็นตัวยาตรง เป็นยาสำคัญในการบำบัดรักษา ส่วนสมุนไพรที่เหลือ 6 ชนิด คือ แก่นปฐู แก่นหางนกระริง มะเขือขื่น หญ้าผูกควาย เท้ายายม่อม มะอิก ทั้ง 5 ที่เป็นตัวยาที่

เด่นในการบำบัดรักษา ใช้เป็นตัวเสริมสรรพคุณตัวอื่น เพื่อปรับรสและกลิ่นของยาลมปราสาทให้ชวนรับประทาน เพราะยาต้มหรือยาหม้อจะมีรสขมฝืดเคือง ส่วนในขนานที่ 2 เพิ่มตัวยาสุมุนไพรมันเป็น 22 ชนิด จะใช้สำหรับผู้ป่วยที่ทานขนานแรกแล้วอาการดีขึ้น หรือไม่มีปฏิกิริยาต่อผู้ป่วย จึงจำเป็นต้องใช้สุมุนไพรมัน 2 มีสุมุนไพรมันที่สรรพคุณเด่นชัดและแรงกว่าตัวเดิมขึ้นมาอีกโดยขนานที่ 1 นั้นเพียงช่วยให้ความจำดีขึ้น แต่ในขนานที่ 2 เป็นสุมุนไพรมันที่สรรพคุณช่วยรื้อฟื้นความจำของผู้ป่วยให้ดีขึ้น คือ ในตอนแรกคนป่วยจำอะไรไม่ได้ สุมุนไพรมันชนิดนี้ ได้แก่ โกฐสอ โกฐเขมา โกฐจุฬาลัมพา เป็นต้น สุมุนไพรมันที่ช่วยทำให้ความจำดีลดลง สุมุนไพรมันชนิดนี้ ได้แก่ เปราะหอม ซึ่งจะมีสรรพคุณเหมือนกับขนานที่ 1 คือ ตะไคร้หอม และตะไคร้แก่ แต่ในขนานที่ 2 จะใช้สุมุนไพรมันคนละตัว และสุมุนไพรมันที่เหลืออีก 18 ชนิด ในขนานที่ 2 เป็นสุมุนไพรมันที่เสริมและปรับให้สรรพคุณของสุมุนไพรมันตัวเด่นในขนานที่ 1 และในขนานที่ 2 จะใช้สุมุนไพรมันที่ไม่เหมือนกัน คือ เปลี่ยนสุมุนไพรมันไปตามขนานของยาตัวยาต่างกัน ได้แก่ ชะค้ำน จันทร์แดง จันทร์หอม ดอกจันทร์ ลูกจันทร์ ชะพลู ลูกกระวาน พริกไทย ข่า 18 ชนิด ว่าเป็นเพียงส่วนผสมในหม้อยาขนานนั้น เช่น จันทร์แดง จันทร์หอม ทำให้จิตใจชุ่มชื้น ถ้าใส่ลงไปหม้อยาขนานนี้ทั้ง ๆ ที่ไม่มีสรรพคุณเด่นชัดแต่เป็นตัวเสริม กินเพื่อการปรับธาตุในร่างกาย อาทิธาตุบวกรวม เป็นยาบำรุงหัวใจ ยาบำรุงประสาท ความจำเสื่อม พุดละเอียดอ่อน นอนไม่หลับ

การใช้อยาลิ้นกระด้างคางแข็ง มีเพียงขนานเดียวที่ใช้ควบคู่กับยาหม้ออัมพฤกษ์ – อัมพาต สุมุนไพรมันในขนานนี้ทั้งหมด 4 ชนิด สุมุนไพรมันที่เป็นตัวยาดตรงต่อโรค คือ โศกกระสุน มีรสเค็ม ชุ่มซาบเข้าสู่ร่างกายช่วยรักษาความแข็งให้หย่อนตัวลง จึงแห้ง รสเผ็ดร้อน ช่วยทำให้คนป่วยพูดคล่องกว่าเดิม จากที่ลิ้นแข็งพูดไม่ได้ กระทบเป็นตัวยาช่วยเสริมตัวยาคำคัญให้มีฤทธิ์มากขึ้น กระทบมีรสเผ็ดร้อน และหัวเห็ดหมู่มิตรสมัน เป็นตัวชูรส คอยแต่งรสให้ง่ายต่อการรับประทาน

การใช้อยาลูกกลอน ใช้คู่กับยาต้มกรณีผู้ป่วยธาตุหนักหรือท้องผูก ยาลูกกลอนมี 1 ขนานประกอบด้วยยา 30 ชนิด การปรุงยาลูกกลอนจะใช้กับสุมุนไพรมันที่มีสารสำคัญละลายน้ำได้ยาก ใช้วิธีต้มหรือชงไม่ได้ หรือใช้กับสุมุนไพรมันที่กลิ่นรสไม่ชวนรับประทาน การทำยาลูกกลอนจะผสมกับน้ำผึ้งเป็นยาที่แตกตัวช้าออกฤทธิ์อยู่ได้นานช่วยปรับรสและบำรุงร่างกาย กรรมวิธีการทำยาลูกกลอนของหลวงพ่อก็คือการนำสุมุนไพรมันแห้งทั้ง 30 ชนิดมาบดให้ละเอียดตามสัดส่วน แล้วนำมาหมักกับน้ำผึ้งเป็นเวลา 1 คืน เนื่องจากการปรุงยาลูกกลอนน้ำผึ้งนั้นการหมักจะทำให้ตัวยาคายตัวกันได้ดี และรสหวานจากน้ำผึ้งช่วยปรับรสยาให้ทานง่าย นอกจากนี้ยายังเก็บไว้ได้นาน เชื่อว่าไม่เจริญเติบโตในน้ำผึ้งเพราะน้ำผึ้งมีความหนาแน่นสูง นำยาที่หมักมาปั้นเป็นเม็ดตากแดดให้แห้ง เอาเข้าเตาอบ แล้วนำไปบรรจุลงปิดสนิท คำรับยานี้ใช้ได้หลายโรค เน้นเป็นยาอายุวัฒนะ

การใช้น้ำมันมะนด ใช้น้ำมันมะพร้าวเป็นหลักเพราะเชื่อน้ำมันมะพร้าวเป็นยาช่วยสมานแผลในร่างกาย เป็นตัวยาคือหลวงพ่อก็คือใช้สำหรับการรักษาคนไข้สำหรับใช้ในกรณีทาแผล ใช้ประกอบการนวดใช้รักษาโรคกระเพาะและหยอดตาแก้ตาช้ำ ยาขนานนี้จะมีตัวยาสุมุนไพรมัน 4 ชนิด ได้แก่ หัวไพล ใบไม้ป่า

ไผ่สีสุก ผักเป็ดแดง มีสรรพคุณในการสมานแผลลดพิษต่าง ๆ และแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย เช่น แก้ปวดเอว ปวดหลัง และนวดเวลาปวดกล้ามเนื้อก็ได้ วิธีการคือ นำสมุนไพรทั้ง 4 ชนิด มาบดรวมกันแล้วคั้นด้วยน้ำ เอาตัวยาออก นำ กะทิมะพร้าวมาใส่กระทะเคี่ยวให้เป็นน้ำมันประมาณ 2 ชั่วโมง นำยาที่คั้นเสร็จแล้วมาเทรวมเคี่ยวในกระทะ เคี่ยวต่ออีก 2-3 ชั่วโมงให้ทั้งหมดเข้ากัน ไม่ควรเคี่ยวนานมากกว่านี้จะทำให้ไขมันมะพร้าวเหนียวและเหนียวไม่สะดวกในการใช้ แล้วนำไปบรรจุขวด หลังจากนั้นหลวงพ่อก็จะนำไปทำพิธีปลุกเสกคาถาก่อนนำไปให้ผู้ป่วยใช้ยาประคบ เป็นตัวยาที่ใช้ในการประคบร่วมกับการนวด โดยจะให้ผลในแง่ความร้อนและให้ตัวยาชิมซับผ่านผิวหนังทำให้เส้นเอ็นหย่อน ทำให้เส้นเลือดคลายตัว เส้นเลือดขยาย เลือดลมเดินสะดวก ช่วยผ่อนคลายกล้ามเนื้อ ทำให้กล้ามเนื้อคลายตัว สมุนไพรที่ใช้ประกอบด้วย ไพล ผิวมะกรูด การบูร ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ใบมะขาม ใบส้มป่อย ไพลมีผลช่วยรักษากล้ามเนื้อ คลายกล้ามเนื้อ ผิวมะกรูดรักษาการระบมตามกล้ามเนื้อ สมุนไพรตัวอื่นช่วยสมานแผลเป็นต้น

การใช้อยาอบสมุนไพร ยาอบสมุนไพรที่วัดหนองหญ้าางมี 1 ขนาน มีตัวยาจำนวนทั้งสิ้น 43 ชนิด การอบไอน้ำจะช่วยให้เลือดลมเดินสะดวก ทำให้ระบบหายใจดีขึ้น ช่วยชะล้างเหงื่อโคลงจืดของเสียออกจากร่างกาย ทำให้ผิวหนังเต่งตึง กล้ามเนื้อผ่อนคลาย การอบไอน้ำสมุนไพรด้วยความร้อนช่วยทำให้คนป่วยไข้ได้ถ่ายของเสียได้ทุกส่วนของร่างกาย บรรเทาจากการปวดเมื่อย มักจะทำควบคู่กับการนวด สมุนไพรที่เป็นตัวยาในการอบไอน้ำ ได้แก่ แก่นจืดเหล็ก แก่นขนุน แก่นปฐู แก่นมะหาด แก่นกันเกรา แก่นตะโกนา แก่นพุงค้อ แก่นรางแดง แก่นมะขามไก่ แก่นหางนกกระริง แก่นขันทองพญาบาท แก่นสะแกนา แก่นกุ่มบก แก่นกุ่มน้ำ แก่นกำแพงเจ็ดชั้น แก่นพญามูลเหล็ก ใบหนาด การบูร ใบตะไคร้หอม ใบตะไคร้แกง ดอกคำฝอย ผลส้มป่อย รากเผือกหอม พริกพาน หญ้าโคไ้ไม่รู้ล้ม ใบกระเพราแดง ใบกระเพราขาว เหง้าข่า เหง้าไพล แก่นจันทร์แดง แก่นจันทร์ขาว แก่นจันทร์ชะมด เปลือกสมุลแว้ง เปลือกไม้หอม ข่าต้น

สมุนไพรที่ใช้ในการอบไอน้ำสมุนไพรบางอย่างเป็นสมุนไพรสด ได้แก่ ตะไคร้หอม ตะไคร้แกง ข่า และไพล สมุนไพรสดทั้ง 4 ชนิด จะต้องเค็มอยู่วันละ 2 – 3 เที้ยว เพราะเชื่อว่า มีสรรพคุณบำรุงประสาทและช่วยเสริมได้กับตัวยาปกติ ถ้าใช้สมุนไพรสดจะได้ผลเร็วกว่า แรงกว่า และสรรพคุณดีกว่า สมุนไพรแห้ง อัตราส่วนในการใส่สมุนไพรกับน้ำในการต้ม คือ ใส่ น้ำให้ท่วมตัวยาทั้งหมด การเติมน้ำจะเติมตามเวลา เพราะถ้าปล่อยให้แห้งจะทำให้ตัวยาไหม้ ในการอบยาสมุนไพรจะใส่การบูรห่อในผ้าขาวบางใส่ลงในหม้อยา จะทำให้เย็นค้อ ชุ่มค้อ เนื่องจากความร้อนจะไปทำให้การบูรละลายตัวลงไปผสมกับสมุนไพร ในกระทะต้มยาอบสมุนไพร และการบูรช่วยให้ระบบการหายใจในเวลาเข้าห้องอบยาดีขึ้น เพราะในห้องอบมีออกซิเจนน้อยทำให้การหายใจลำบาก เมื่อสมุนไพรที่ต้มอบอยู่มีกลิ่นจางจะเติมตะไคร้ การบูร และข่าลงไป ข้อห้ามคือ ห้ามผู้หญิงเดินผ่านเตาต้มยาอบไอน้ำสมุนไพรเพราะเป็นความเชื่อ ในการเปลี่ยนสมุนไพรที่เป็นยาอบทั้งหมดนั้นจะเปลี่ยนตัวยาทุก 15 วัน โดยจะเปลี่ยนในวันเสาร์ ถ้าตรงกับวันพระจะเปลี่ยนเป็นวัน

อาทิตย์ ยาบอบไอน้ำสมุนไพรนั้น สมุนไพรที่ห้ามใส่ลงไปในห้องต้มอย่างเด็ดขาด คือ แก่นไม้สัก แก่นประคูด และแก่นไม้แดง เพราะสมุนไพรทั้งสามชนิดนี้จะทำให้เสปตา เวลาเข้าไปอบไอน้ำสมุนไพร

2.2.2. การบำบัดด้วยการนวด หลักของการนวดนั้นจะสังเกตสภาพร่างกายผู้ป่วยว่าเป็นอย่างไร ก่อน หลังจากนั้นจะเริ่มการนวดทั้งนี้หลักการที่หมอนวดวัดหนองหญ้านางวางไว้ ทั้งการไปร่วมระดมความคิดเห็นเมื่อจัดทำแนวปฏิบัติเรื่องการนวดเมื่อเดือนสิงหาคม 2549 ได้วางหลักการร่วมกันคือ

หลักการในการฟื้นฟูด้วยการนวด

1. กรณีที่ผู้ป่วยเป็นอัมพาต จะทำการนวดสัมผัสเพื่อกระตุ้นความรู้สึกด้วยการลูบ บีบ จับเบา ๆ ตามแขนขา หรือการกดคลึงด้วยน้ำมันไปตามแขนขาเพื่อคลายเส้นโดยทั่วไป หรือใช้การประคบสมุนไพร กระตุ้นความรู้สึกและทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้นร่วมด้วย ทั้งนี้จะมีการให้กำลังใจเพื่อให้ผู้ป่วยร่วมมือในการฟื้นฟู สำหรับกรณีอัมพาตจะง่ายขึ้นกว่าอัมพาตเพราะผู้ป่วยสามารถพูดคุยตอบสนองได้บ้าง กระบวนการจะเริ่มนวดเพื่อการรักษาได้เลย

2. เมื่อผู้ป่วยเริ่มตอบสนองต่อความรู้สึกเจ็บปวดและความร้อนได้ดีขึ้น สามารถกระดิกนิ้วมือนิ้วเท้าได้บ้าง จะทำการนวดฟื้นฟูในท่านอนหงายก่อน โดยนวดแนวพื้นฐานส่วนขา แขน บ่า คอ ศีรษะ และใบหน้า จะนวดขาและแขนข้างที่มีความปกติก่อน แล้วจึงนวดข้างที่ผิดปกติหรือปัญหาองลงมา

3. เมื่อผู้ป่วยสามารถพลิกตะแคงตัวได้เอง จะทำการนวดในท่านอนตะแคงเพิ่มขึ้น โดยการนวดแนวพื้นฐานส่วนหลัง เน้นจุดที่บั้นเอวและเกลียวข้างทั้งสอง

4. เมื่อผู้ป่วยสามารถลุกนั่งได้ จะนวดในท่านั่งเพิ่มขึ้น โดยการนวดแนวพื้นฐานหลัง สะบัก บ่า คอ ศีรษะ และใบหน้า โดยนวดด้านที่ปกติก่อน แล้วจึงนวดด้านที่ผิดปกติเช่นกัน

5. ผู้นวดจะมีการเพิ่มการกดจุดเพื่อแก้ไขความผิดปกติที่เฉพาะเจาะจงบางอย่าง เช่น ในกรณีที่พูดไม่ชัด จะกดเส้นสุมนา ในกรณีตาปิดไม่สนิท จะกดจุดใต้ตาและหางตา ในกรณีเป็นอัมพาตแบบแข็งเกร็งให้ นวดเน้นที่จุดเหนือข้อมือด้านหน้า 2 นิ้วมือไล่ขึ้นไปถึงข้อพับ ในกรณีที่มีเถาดานหรือพริกกีให้นวดท้องร่วมด้วย เป็นต้น

6. ใช้การประคบสมุนไพรและการเหยียบเหล็กแดงร่วมกับการนวดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเพื่อช่วยให้ร่างกายฟื้นฟูได้เร็วขึ้น นอกจากนี้ยังมีการใช้น้ำมันมะพร้าวร่วมด้วย

สำหรับรายละเอียดวิธีการนวดของวัดหนองหญ้านางนั้นจะมีความต่างจากหลักการที่วางไว้ร่วมกันไปบ้างโดยเฉพาะการนวดข้างที่มีปัญหา ก่อน แล้วจึงไปนวดข้างที่ปกติการนวดในท่านอนหงาย จะเริ่มการนวดจากข้างที่มีปัญหา ก่อน โดยการคลายเส้น จะเป็นการนวดเริ่มจากปลายมือ หรือปลายเท้า เข้าหาตัว หรือเข้าหาหัวใจ การนวดส่วนนี้เพื่อกระตุ้นให้เลือดลมไหลเวียนดีโดยจะเน้นให้โลหิตดำไหลเข้าสู่หัวใจ และการนวดจากกกแขน หรือต้นขาสู่ปลายเท้าเพื่อทำให้เลือดแดงไหลเวียนไปเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังทำให้ระบบกล้ามเนื้อและระบบประสาทได้รับการเคลื่อนไหวถูกกระตุ้นฟื้นฟู การนวดนั้นจะ

มีการนวดกลับไป มา ประมาณ 3-4 รอบ นอกจากนี้ยังมีการนวดบริเวณฝ่ามือและฝ่าเท้าประกอบด้วย เพราะ ทั้ง 2 ส่วนจะเป็นศูนย์กลางของระบบสะท้อนกลับ การนวดบริเวณต้นขานี้นี้อาจมีการใช้เท้าถีบขึ้นช่วย

การนวดในท่านอนตะแคง จะเป็นการนวดในแนวเอ็นร้อยหวายและแนวขาด้วนใน แนวขาด้วน นอก ทั้ง 2 ข้าง รวมทั้งการนวดฝ่าเท้า ลักษณะการนวดจะนวดกลับไปกลับมา 3-4 รอบ ทั้งนี้จะมีการเหยียบเหล็กแดงร่วมด้วย กรณีที่เป็นมากเส้นอยู่ลึก ความร้อนจะช่วยกระตุ้นเส้นได้ดี หลังจากนั้นจะนวดด้วยมือต่อ

การนวดในท่านอนคว่ำ กรณีเป็นโรคหัวใจจะไม่ทำการนวดในท่านี จะเป็นการนวดในแนว เอ็นร้อยหวาย นวดแนวขาด้วนหลัง นวดจุดสลักเพชร ทั้ง 2 ข้าง รวมทั้งการนวดในแนวหลัง แนวคอ และ ศีรษะ ทั้งนี้อาจมีการนวดโดยเหยียบเหล็กแดงร่วมด้วย แต่จะไม่มีกรที่งน้าหนักทั้งตัวลงไป โดยการเหนี่ยว ราวไม้ไผ่ เพื่อพยุ่งน้ำหนักลงในระหว่างการนวดในท่านีจะมีการทดสอบการติดขัดของ ข้อพับ โดยการ พับขาและหมุนข้อเท้า 2 ข้างสลับกันไป หากมีการติดขัดจะมีการนวดและอาจใช้น้ำมันนวดร่วมด้วย

การนวดท้อง ในท่านอนหงายอีกครั้ง ในกรณีที่พบว่าเส้นเอ็นบริเวณท้องตึง จะทำการนวดบริเวณ ท้องในท่ากอด และท่าโกยท้อง ทำให้เส้นเอ็นบริเวณท้องอาจเป็นดานลม (แข็งในท้อง) คลายตัว ทั้งนี้จะมีการเปิด ปิดประตูลมที่บริเวณขาหนีบร่วมด้วยเพื่อให้เลือดไหลเวียนอย่างรวดเร็ว

การนวดในท่านั่ง จะมีการทดสอบการเคลื่อนไหวของไหล่ แขน หลังจากนั้นจะทำการนวดใน แนวไหล่ แนวคอ สะบักไหล่ นวดบริเวณศีรษะ เพื่อคลายเส้นประสาท และมีการกดและยกกะโหลก ศีรษะร่วมด้วย การนวดในท่านีจะมีการนวดบริเวณใต้รักแร้ สะบัก ใต้สะบัก ทั้ง 2 ข้างด้วย

การนวดบริเวณใบหน้า กรณีที่มีลิ้นกระด้างคางแข็ง พูดไม่ชัด จะมีการนวดกดจุดบริเวณใต้คาง กกลิ้น กดจุด อีทา ปิงคลา นวดแนวกล้ามเนื้อใบหน้าบริเวณแก้ม ขมับ หัวคิ้ว หน้าผาก เพื่อกระตุ้น กล้ามเนื้อและเส้นประสาทที่มาเลี้ยงบริเวณใบหน้าและศีรษะ

ระยะเวลาและความถี่ การตัดสินใจว่าจะนวดนานเท่าไรนั้น จะมีเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาโดยประเมิน จากการตอบสนองของผู้ป่วยว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไรทั้งนี้เกณฑ์ที่ใช้ประกอบด้วย

1. กรณีที่ผู้ป่วยยังไม่ตอบสนองกับการกระตุ้นความรู้สึก จะทำการนวดสัมผัสส่วนละ 1 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมงครึ่ง ติดต่อกัน 3 วัน แล้วประเมินผล
2. กรณีที่ผู้ป่วยตอบสนองด้วยการมีความรู้สึกบ้าง สามารถกระดิกนิ้วได้ จะทำการนวดพื้นพูนวันละ 1 ครั้งๆ ละ 2 ชั่วโมง ติดต่อกัน 5 วัน แล้วประเมินผล
3. กรณีที่ผู้ป่วยสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง จะทำการนวดพื้นพูนสัปดาห์ละ 2-3 ครั้งๆ ละ 2 ชั่วโมง จนกว่าจะสามารถพื้นพูนได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้การนวดเป็นเพียงส่วนหนึ่งในกระบวนการรักษาดังนั้นต้องพิจารณาองค์ประกอบอย่างอื่นด้วยเช่นกัน อาทิ การกินยาสมุนไพร การฝึกกายภาพ การอบสมุนไพร ประคบสมุนไพรร่วมด้วย จะช่วยให้พื้นพูนสภาพร่างกายได้เร็วขึ้น

2.2.3 การบำบัดด้วยการอบ ประคบสมุนไพร เมื่อผู้ป่วยได้กินยา ร่วมกับการนวดไปได้ระยะเป็นต้น หนึ่งแล้วหมอนวดจะประเมินอาการเพื่อใช้กระบวนการอบสมุนไพรเพิ่มเข้าไป ทั้งนี้ต้องมีการประเมินก่อนว่าจะอบได้หรือไม่ได้โดยดูจาก ความสามารถในการช่วยเหลือตนเองได้บ้าง รู้สึกตัวดี หากผ่านเกณฑ์จะเริ่มให้ออบสมุนไพร วันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที ทั้งนี้การอบสมุนไพรจะช่วยให้เลือดลมไหลเวียนดีขึ้น กระตุ้นระบบต่างๆของร่างกายให้ทำงานดีขึ้น สำหรับการประคบสมุนไพร และการเหยียบเหล็กแดง จะทำร่วมกับการนวดโดยมีหลักการพิจารณา คือ หากลักษณะกล้ามเนื้อมีการตึงแข็งมากจะใช้การนวดเหยียบเหล็กแดงน้ำมันงา หรือใช้การประคบร้อนช่วยเพื่อทำให้กล้ามเนื้อคลายตัวและการทำวิธีนี้จะช่วยทำให้กล้ามเนื้อส่วนลึกถูกกระตุ้นได้ด้วย หากกล้ามเนื้ออ่อนเพลียจะใช้การนวดและบางครั้งใช้การประคบสมุนไพรประคบ แต่จะไม่เหยียบเหล็กแดงเพราะการลงน้ำหนักจะมากเกินไปก่อให้เกิดอันตรายได้

2.2.4 การทำกายภาพบำบัด

เมื่อผู้ป่วยได้รับการนวดแล้ว จะมีการประเมินการเคลื่อนไหว และการทรงตัว หากผู้ป่วยพอช่วยเหลือตนเองได้แล้ว จะให้มีการหัดเดิน โดยมีญาติช่วยประคอง โดยการหัดเดินจะมีราวไม้ไผ่ที่อยู่บริเวณอาคารนวดให้หัด นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือกายภาพที่มีการคิดค้นทำขึ้นอย่างง่าย ๆ ได้แก่ ราวหัดเดิน เครื่องจักรอกแขน ขา บันไดหัดเดินขึ้นลง แผ่นหัดหมุนข้อไหล่ ซึ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ ถูกประดิษฐ์ขึ้นจากฝีมือของพระ ญาติผู้ป่วย และผู้ป่วยเอง การทำกายภาพจะมีการฝึกทุกวัน สำหรับที่วัดหนองหญ้านางนี้พบว่ากรณีผู้ป่วยที่มีญาติมาดูแล ญาติจะเป็นผู้ช่วยทำกายภาพ สำหรับผู้ป่วยที่พักที่วัดแต่ไม่มีผู้ดูแล จะมีผู้ช่วยดูแลคือ นายธวัช ทั้งนี้จะกล่าวรายละเอียดในช่วงต่อไป

2.3 ระบบการบริการแบบวัด : รูปแบบการดูแลต่อเนื่องและการติดตามประเมินผล

ผู้ป่วยที่มาใช้บริการที่วัดหนองหญ้านางจะเป็นผู้ป่วยหลายลักษณะได้แก่ เป็นผู้ป่วยที่อยู่ภายในจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดใกล้เคียง ผู้ป่วยที่มาจากจังหวัดไกลๆ ดังนั้นการมารับบริการจึงมีทั้งผู้ป่วยที่พักค้างที่วัด และผู้ป่วยที่ไปกลับ กรณีผู้ป่วยที่พักค้างที่วัดจะต้องมีญาติคอยดูแล หรือบางครั้งต้องจ้างคนดูแล สำหรับผู้ป่วยไปกลับจะไม่มีปัญหา เพราะในแต่ละวันที่มารับการรักษากิจกรรมที่ต้องทำได้แก่ การดื่มน้ำเพื่อกินในช่วงเช้า 1 หม้อกินได้ 15 วัน การปรับการนวดซึ่งต้องมีคนช่วยประคอง การไปอบสมุนไพร และการทำกายภาพ

จากการสังเกตการณ์ที่วัดหนองหญ้านางแห่งนี้พบว่า กรณีที่ผู้ป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้มักจะมีญาติช่วยดูแล และจะพักอยู่บริเวณอาคารนวด เพราะจะใกล้หมอไม่ต้องเคลื่อนย้ายมากและไม่ไกล กรณีที่ช่วยเหลือตนเองได้บ้างแล้วจะพักอยู่อาคารพักด้านหลังโดยอาคารนี้จะพักได้ประมาณ 10 คน แต่ส่วนใหญ่จะมีผู้ป่วยประมาณ 5-7 คน กลุ่มผู้ป่วยเหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่มีญาติดูแลแต่จะจ้างคนดูแล ซึ่งวัดแห่งนี้มีผู้ป่วยคนหนึ่ง ชื่อ นายธวัช ซึ่งได้รับอุบัติเหตุถึงน้ำมันหล่นใส่หลังจนเป็นอัมพาตครึ่งตัวมารับการรักษาที่นี้จนกระทั่งหายและเดินได้เป็นปกติ หลังจากนั้น ธวัช ได้แนะนำและพาญาติพี่น้อง มารักษาหลายรายจนกระทั่งได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผู้ป่วยที่วัดแห่งนี้ไปโดยปริยาย โดยขณะนี้ มีผู้ป่วยที่วัดแห่งนี้พักค้าง

ประมาณ 8 ราย ผู้ป่วยเหล่านี้จะอาศัยวิชาชีพ คอยดูแลช่วยเหลือตั้งแต่ การอุ้มพยุงขึ้นลงบันไดอาคารนวด สำหรับผู้ป่วยที่พักบนอาคารนวด เพื่อไปอบสมุนไพร การดูแลเรื่องการต้มยา การจัดการเรื่องอาหาร ซึ่งอาหารนั้น จะมีการอาศัยข้าวกันบาตรที่คนมาทำบุญทุกวัน หากวันไหนไม่พอจะมีการทำอาหารเพิ่มเอง การดูแลเรื่อง การอาบน้ำ การเข้าห้องน้ำ การซักเสื้อผ้า การทำความสะอาดที่พัก โดยการดูแลจะได้รับค่าตอบแทนเป็นกรณีไปเป็นรายเดือน ถ้าไม่มีญาติมาเฝ้า และเป็นรายกรณีถ้ามีญาติเฝ้า ค่าตอบแทนมีตั้งแต่เดือนละ 2,500 บาท ถึง 5,000 บาท และบางครั้งจะเป็นการดูแลเป็นกรณีไป รายกรณี อาทิ อุ้มขึ้นลงบันไดครั้งละ 50 บาท เป็นต้น

จากการที่นายรัชชเคยเป็นอดีตผู้ป่วยที่มารักษาแล้วหาย ต่อมาได้หันมาช่วยดูแลผู้ป่วยด้วยเหตุบังเอิญที่มาส่งญาติแล้วช่วยดูแล ด้วยน้ำใจที่ขอบช่วยผู้อื่น ช่วงหลังญาติผู้ป่วยจึงขอฝากฝังให้ช่วยดูแล พร้อมทั้งได้มอบค่าตอบแทนให้ จาก 1 คนเป็น 2 คน ทุกวันนี้การดูแลผู้ป่วยที่ไม่มีญาติเฝ้าเกือบทั้งหมดอยู่ในการดูแลของรัชชและหญิงสาวอีก 1 คนที่มาเฝ้าแม่ที่รักษาที่นี่ นอกจากดูแลแม่แล้ว ระยะเวลาเธอก็ได้ช่วยดูแลผู้ป่วยอื่นๆ ด้วยและเมื่อแม่กลับไป เธอถูกขอร้องให้ช่วยดูแล ผู้ป่วยที่นี้ต่อ ซึ่งทั้ง 2 คนทำหน้าที่เกือบทุกอย่าง เปรียบไปก็เหมือนเป็นพยาบาลคนไข้คนหนึ่งทีเดียว และเป็นพยาบาลที่ทำอะไรได้มากจริง ๆ ทำไมรัชชถึงทำงานนี้ เขากล่าวว่า เขารู้สึกสงสารและเขาเข้าใจความรู้สึกของผู้ป่วยเหล่านี้ดี เพราะเขาเองเคยประสบกับภาวะเช่นนี้มาก่อน ยามเมื่อเขาได้ดูแล และเห็นอาการกระตือรือร้นขึ้นมันทำให้เขารู้สึกเป็นสุข เฉกเช่นเดียวกับความรู้สึกเมื่อเขาหายแล้ว ที่นี่คือสถานที่ที่ชุบชีวิตเขาขึ้นมาใหม่ การอยู่ที่นี้เพียงหวังเห็นผู้ป่วยเหล่านี้ดีขึ้นทุกวัน เขายังตอบไม่ได้ว่าจะทำไปจนถึงไหน เพราะหากยามใดมองเห็นผู้ป่วยเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือ เขาก็ได้แต่ใจอ่อนทุกที ไปไหนไม่ได้ สำหรับคนป่วยที่อาการดีขึ้นบ้างแล้ว สามารถกลับบ้านและเอาขาไปกินต่อเนื่อง พร้อมทั้งให้กลับมา นวดเป็นระยะ หลายรายที่สามารถกลับไปใช้ชีวิตอย่างปรกติ แต่บางรายเมื่อกลับไปแล้วต้องกลับมาอีก เพราะเกิดอาการขึ้นมาอีก ก็ต้องมาเริ่มการรักษาใหม่

ข้อค้นพบจากการศึกษา

ประเด็นองค์ความรู้ในการบำบัดรักษาผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต จะเห็นว่ากระบวนการที่หลวงพ่อรักษาเป็นการใช้ความรู้การแพทย์แผนไทย ผสมผสานการแพทย์พื้นบ้าน มีการใช้ศาสตร์ทางการแพทย์แผนไทย คือ กระบวนการตรวจวินิจฉัยอย่างเป็นระบบ กระบวนการทำยาตำรับต่าง ๆ เพื่อรักษาอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต และการนวด การอบ การเหยียบเหล็กแดง เป็นองค์ความรู้ที่โดดเด่นของที่นี่ การใช้ศาสตร์ทางพุทธศาสนา คือ การให้ผู้ป่วยได้ฝึกสมาธิ สวดมนต์ภาวนาทุกวัน และการอยู่ที่วัดแวดล้อมไปด้วยศาสนสถานและกิจของสงฆ์ทุกวันเหมือนกับการมาฝึกปฏิบัติธรรมโดยไม่รู้ตัว การได้อยู่ท่ามกลางผู้ป่วยถือเป็นการทำให้เรียนรู้เข้าใจ ความทุกข์ เวทนา เกิดความสงสาร ระหว่างผู้ป่วยด้วยกันและผู้มาเฝ้าอยู่ในวัด สามารถขัดเกลากิเลสได้ตลอดเวลา และด้านไสยศาสตร์ ที่เชื่อว่าจะช่วยให้ประสิทธิภาพการรักษาดีขึ้น หลวงพ่อบอกว่า ตัวยานั้นมีสรรพคุณคืออยู่แล้ว การเสกคาถา อาคมลงไปทำให้เพิ่มสรรพคุณมากยิ่งขึ้น ผู้ป่วยมีความมั่นใจ ส่งผลด้านจิตใจทำให้หายเร็วขึ้น

นอกจากนี้บรรยากาศในวัดยังเอื้อให้ผู้ป่วยได้มีการฝึกฝน ได้เพียรพยายามเพราะมีการพูดคุย การแลกเปลี่ยน การช่วยเหลือกัน การได้เห็นอีกฝ่ายดีขึ้นก่อให้เกิดความมุมานะ สภาพแวดล้อมที่โล่งโปร่ง ทำให้รู้สึกสบายถึงแม้ไม่สะดวกเท่าที่บ้าน สถานที่บำบัดแต่ละแห่งอยู่ห่างไกลกันกลับเป็นผลดีต่อผู้ป่วยที่จะได้ฝึกเดิน ออกกำลังกาย ฝึกความสามารถว่าไปถึงไหม สภาพที่ผู้ป่วยที่มาอยู่ก่อนได้ช่วยเหลือ แนะนำผู้มาทีหลังพร้อมทั้งให้กำลังใจถือว่าเป็นการบำบัดช่วยเหลือระหว่างผู้ป่วย (Self help group) ผู้ป่วยบางรายเมื่อเริ่มฟื้นฟูจิตใจดีขึ้นสามารถคิดทำอุปกรณ์เพื่อนำมาใช้กันเอง เช่นอุปกรณ์ฝึกทำกายภาพ การทำราวเดินในห้องน้ำ เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงศักยภาพภายในตัวผู้ป่วยที่ได้แสดงออก หากจะกล่าวว่าเป็นผู้ป่วยที่มีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ก็น่าจะว่าได้ เพราะได้แสดงคุณค่าออกมาให้เห็น

บทที่ 3

วัดหนองหญ้านางกับการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายทางสังคมและชุมชน

3.1 บทบาทญาติและผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต : อยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร กินข้าวหม้อเดียวกัน

ยามเมื่อมีผู้ป่วยมาที่วัดหนองหญ้านาง ภาพที่เห็นคือการมาเป็นครอบครัวใหญ่หากผู้ป่วยเป็นพ่อแม่ หรือปู่ย่าตายาย ผู้มาส่งจะเป็นลูกหลาน หากผู้ป่วยเป็นลูก จะพบพ่อแม่และบางครั้งก็เป็นปู่ย่าตายาย ผู้ป่วยที่มาที่วัดหนองหญ้านางมักเป็นผู้ป่วยที่ไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลมาแล้ว ดังนั้นที่นี้คือทางเลือกสุดท้ายที่เขามาพึ่งพิง การมาที่นี้ส่วนใหญ่เกิดจากการได้รับคำแนะนำจากปากต่อปากทั้งจากญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียง การที่ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาตจะมาที่นี้ได้ส่วนหนึ่งจะต้องมาด้วยรถยนต์ เพื่อความสะดวก เนื่องจากผู้ป่วยดูแลตนเองไม่ได้ หากอยู่ในจังหวัดอุทัยธานีหรือจังหวัดรอบ ๆ ใกล้เคียงผู้ป่วย มักจะมาทำการรักษาแบบไปกลับ เนื่องจากที่วัดอาจไม่สะดวกพอ ซึ่งจะเหมาะสำหรับครอบครัวที่มีความพร้อมมาก สำหรับครอบครัวที่มีความพร้อมน้อย ส่วนหนึ่งจะพยายามพักค้างที่วัดโดยมีการมอบหมายให้ญาติคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ดูแล ซึ่งคนดูแลจะต้องทำหน้าที่หลายอย่างนับตั้งแต่ด้านอาหารการกิน ด้านการเตรียมยา ให้อาหาร การเคลื่อนไหว การดูแลและทำความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย การช่วยหอนวดเวลาต้องทำการรักษา การดูแลด้านจิตใจ เพื่อสร้างกำลังใจให้กับผู้ป่วยจากการสัมผัส การสังเกตการณ์ ญาติผู้ป่วยที่มาดูแลผู้ป่วยที่วัดหนองหญ้านางพบว่า ญาติที่ดูแลส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด มีทั้งผู้เป็นแม่ ผู้ที่เป็นลูก และผู้เป็นภรรยา ส่วนใหญ่ฝ่ายหญิงมักเป็นผู้ดูแลมากกว่าฝ่ายชาย อาจเนื่องจากความเข้าใจและความคุ้นชินกับการเป็นผู้ดูแล รวมทั้งเป็นผู้มีความละเอียดอ่อนและมีความเข้าใจกับสภาวะการเจ็บป่วย จึงสามารถทำหน้าที่ได้ดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามพบว่า มีบางครอบครัวที่ไม่สามารถมาดูแลได้เนื่องจากต้องทำงาน จึงต้องใช้การจ้างผู้ดูแล ซึ่งค่าจ้างตกประมาณวันละ 200 บาท

ความแตกต่างของความรู้สึก ระหว่างความเป็นญาติพี่น้อง กับการจ้างคนมาดูแล ดูเสมือนว่ามีความต่างในความใส่ใจ (จากการสังเกต) และอารมณ์ความรู้สึกร่วม เพราะในความเป็นญาติจะเห็นการตั้งความหวังเพื่อการหายหรือทุเลาลง เห็นภาพความเห็นอกเห็นใจยิ่งหากเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกันแล้ว จะยังเห็นความห่วงหาอาทรฉายาบนใบหน้า อย่างไรก็ตามสิ่งนี้ก็มีได้หมายความว่า จะเป็นในทุกกรณี เพราะมีบางรายที่เป็นสามี ภรรยา เมื่อสามีป่วย แม้จะมาช่วยดูแล บางทีก็ปล่อยปละละเลยทิ้งๆ ขว้างๆ เพราะทำให้เขาต้องลำบากมาดูแล ในขณะที่สามีภรรยาบางรายกลับดูแลกันเป็นอย่างดี กรณีศึกษาผู้ป่วยที่มารับบริการที่นี้ มีหลากหลายแบบ และเพื่อทำให้เห็นและเข้าใจบทบาทของผู้เป็นญาติเมื่อต้องมารักษาที่วัดแห่งนี้ อีกทั้งทำให้เข้าใจความรู้สึกของผู้ป่วยเองว่าที่ทุกคนอยู่ที่นี้ได้เพราะอะไร กรณีตัวอย่างผู้ป่วยที่มารับบริการที่วัดหนองหญ้านาง (ทั้งนี้ขอใช้นามสมมุติ) มีดังนี้คือ

นางบานเย็น เป็นชาวเพชรบุรี อายุ 54 ปี ประวัติการป่วยของนางบานเย็น นั้น เดิมเป็นโรคความดันโลหิตสูง ไม่ได้รับการรักษาเพราะอยู่ที่บ้านเคยวัดความดันโลหิตกับหมออนามัยพบว่าความดันโลหิตสูง แต่ไม่ยอมกินยาเพราะไม่มีอาการอะไรแสดงออก นางบานเย็น ทำงานก่อสร้างแฟนทำงานรับเหมา บางครั้งก็รับจ้างช่วยสามี มีบุตร 2 คน อายุ 30 ปีกว่าๆ ลูกชาย 1 คนทำงานอยู่กรุงเทพฯ เป็นลูกจ้างเดินสายไฟ ลูกสาวอยู่บ้านด้วยกัน ตอนเริ่มอาการเจ็บป่วยอยู่ที่บ้านกับลูกสาว มีอาการเดินเซ แล้วล้มฟาดลูกนึกว่าเป็นลมจึงพาส่งโรงพยาบาลเพชรบุรี ไม่รู้สึกตัวได้รับการผ่าตัดศีรษะเพราะเส้นสมองบวม หมอวินิจฉัยว่าเป็นเส้นเลือดในสมองแตก เกิดอาการอัมพาตครึ่งซีก รักษามา 2 ปี โดยทางโรงพยาบาลให้ยาลดความดันโลหิต และกลับมาทำกายภาพที่บ้าน เมื่อกลับมาอนอยู่กับบ้านได้ให้หมออนามัยมาดูแลบางครั้ง บางครั้งก็ให้หมออนวดช่วย แต่อาการไม่ดีขึ้น อยู่มาไม่นาน น้องสาวซึ่งแต่งงานกับคนที่อำเภอเก้าเลี้ยวจังหวัดนครสวรรค์ ได้แนะนำให้มารักษาที่นี่ เพราะมีคนในหมู่บ้านที่เก้าเลี้ยวป่วยแล้วมารักษาแล้วดีขึ้น โดยมารักษาประมาณ 1 เดือน 3 วัน สามารถเดินได้ จึงแนะนำพี่สาวให้มาที่นี่

อาการของนางบานเย็นคือ เป็นอัมพาตข้างซ้าย มือ แขน ขาไม่มีแรง มีอาการปวดตามร่างกายเป็นบางครั้ง มารับการรักษาที่นี่มีหมอเส็งยมเป็นคนดูแล โดยหลวงพ่อได้ตรวจวินิจฉัยให้ก่อน แล้วสั่งยาให้รับประทานพร้อมทำการนวด โดยที่ยากินเป็นยาต้ม กิน 15 วัน เพื่อขับถ่ายพิษ และหมอนวดวันละ 1 ครั้ง พร้อมทั้งแนะนำให้ไปอบสมุนไพร และหัดเดิน การมาพักรักษาตัวอยู่ที่นี้ระยะแรกน้องสาวจะอยู่ช่วยดูแล หลังจากนั้นลูกสาวได้จ้างคนจากเพชรบุรีมาดูแลโดยจ่ายค่าดูแลเดือนละ 6,000 บาท ทำหน้าที่ต้มยา ทำอาหาร ดูแลเรื่องการขับถ่าย อาการหลังจากมารักษาได้ 3 วันพบว่า ขาข้างซ้ายยกขึ้นได้ 15 ครั้ง เดิมอวัยวะซีกซ้ายไม่มีความรู้สึก แต่หลังจากนวดและกินยาไปได้ 3 วันพบว่า เริ่มมีความรู้สึก ขยับได้เล็กน้อย ค่าใช้จ่ายเมื่อมารับการรักษา ประกอบด้วย ค่ายาหม้อ 100 บาท (ต้มกินได้ 15 วัน) ค่าอบสมุนไพรจะใส่ตู้แล้วแต่ศรัทธา ส่วนใหญ่ครั้งละ 20 บาท ค่าคนดูแล วันละ 200 บาท ค่าจ้างคนอุ้มลงจากศาลานวดเพื่อไปอบสมุนไพรครั้งละ 50 บาท ค่านวดครั้งละ 100 บาท ค่าบำรุงวัด 20 บาท ถ้ามถึงความรู้สึกต่อการเจ็บป่วย นางบานเย็นบอกว่ารู้สึกท้อแท้ อยากกลับไปเลย เวลาสวดมนต์จะบอกพระบอกเจ้าหน้าที่แล้วว่าไม่อยากอยู่เพราะรู้สึกลำบาก ญาติพี่น้องก็ลำบากไปด้วย สามีและลูกก็ต้องทำงาน หากไม่ทำงานก็ไม่มีเงินมารักษา อย่างไรก็ตามก็เห็นผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ว่าดีขึ้นกว่าเดิมสามารถขยับแขน ขา ได้จากเดิมที่ขยับไม่ได้เลย

นางสนธยา เป็นชาวอุทัยธานี อายุ 49 ปี อาชีพขับรถสามล้อเครื่องรับจ้าง นางสนธยา ป่วยครั้งแรกเมื่อปี 2542 โดยขับรถสามล้อแดงรับจ้าง รับจ้างวิ่งทั่วอุทัยธานีวิ่งมาได้ 15 ปี ช่วงที่ป่วยนั้น ขับรถไปส่งของแล้วฝนตก เกิดอาการปวดหลัง ครั้นนั้นครั้นตัวขาขวามีไม่มีแรงมีอาการปากเบี้ยว ญาติพาส่งโรงพยาบาลอุทัยธานี หมอดูแล้วให้ยาและกลับไปรักษาที่บ้าน ทั้งที่อาการยังไม่ค่อยดี เลยทำให้นึกถึงวัดหนองหญ้าปาง เพราะตนเองเคยมาส่งคนไข้ ที่นี้มาก่อน อาการตอนแรกมาต้องห้ามมาเพราะไม่มีแรงหลวงพ่อตรวจแล้วให้ยาหม้อไปกิน 7 วันที่บ้าน แก้วกินกระดังงาแข็ง กินวันละ 3 ครั้ง และให้กินยาผง กินทีละ

1 ซ้อนโต๊ะละลายน้ำร้อนวันละ 2 ครั้ง เป็นยาลมทำให้เลือดลมไหลเวียนดี กินยาถ่ายระบาย 15 วันเป็นยาต้ม ตอนเช้าก่อนอาหาร หลังจากกินยาได้ 3 วันจะเริ่มนวด โดยนวดต่อเนื่อง วันละ 1 ครั้ง และให้ไปอบยาสมุนไพร มีการประคบเหยียบเหล็กแดงประกอบด้วย พอเริ่มเดินได้ จะนวดสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ตามอาการ พอเดินได้ 15 วันเริ่มเดินได้บ้าง หลังจากนั้นได้นวดต่อเนื่อง 3 เดือน แขนขา เริ่มยกได้ จะมานวดเดือนละ 4 ครั้ง พอครบ 6 เดือนสามารถกลับมาทำงานได้ตามปกติ รักษามา 7 ปี กว่าแล้ว โดยจะมานวดเมื่อรู้สึกว่ามีอาการ ปัจจุบันได้ กินยาสมุนไพรของหมอแผนโบราณร่วมด้วย เป็นยาแก้ลม แก้ชา แก้อัมพฤกษ์ ในปี 2543 ได้ไปตรวจเอกซเรย์ ตรวจพบว่าเส้นเลือดอุดตัน จึงได้รับยาจากโรงพยาบาลเป็นยาขยายเส้นเลือด ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ตั้งแต่เริ่มป่วยมารับการรักษา จนดีขึ้น ในช่วง 15 วันแรกที่รักษา ได้แก ค่ายาต้มและยาผง ประมาณ 2,000 บาท ค่านวด 1,500 บาท ค่าอบสมุนไพร 600 บาท ค่ารถไปกลับ ประมาณ 1,000 บาทรวมทั้งสิ้นประมาณ 5,100 บาท และการดูแลต่อเนื่องแต่ละครั้งจะประมาณ 300 บาท ต่อครั้ง (ค่ารถ 50 บาทค่านวด 120 บาท ค่าสมุนไพร 100 บาท ค่าอบสมุนไพร 20 บาท) ในช่วงที่ตนเองป่วยนั้น ในขณะที่ไปโรงพยาบาลลูกชายได้บ่นไว้ว่าหากแม่หายแล้วจะบวช ซึ่งในปี 2547 ลูกชายก็ได้บวชจริงเมื่อเห็นว่าอาการของแม่ดีขึ้นแล้ว แม้การเจ็บป่วยจะเกิดขึ้นเมื่อ 7 ปีที่แล้วและรับการรักษาอย่างต่อเนื่องไม่เคยขาดจะพยายามเฝ้าระวังอาการตนเองโดยการควบคุมเรื่องอาหาร โดยจะมีการกินอาหารอย่างระวังไม่กินของแสลง ความรู้สึกต่อการมาใช้บริการที่มีความพึงพอใจมาก และปัจจุบันยังมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการนวดเพื่อผ่อนคลาย สำหรับครอบครัวนั้นลูกชายเป็น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) จึงสนับสนุนและให้ความเอาใจใส่ดูแลแม่ดี จากการสอบถามความคิดเห็นถึงผลการรักษาว่าเป็นอย่างไร นางสนธยากล่าวไว้ว่า ตนเองมีความเชื่อมั่นถึงประสิทธิภาพของการรักษา โดยดูจากตนเองและการได้มาที่วัดบ่อยๆ แล้วได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของผู้ป่วยหลายคนมีอาการดีขึ้น

3.2 บทบาทผู้ช่วยผู้ป่วย : การพลิกบทบาทจากอดีตผู้ป่วยกลายเป็นผู้ช่วยดูแลผู้ป่วยวัดหนองหญ้าาง

นายธีระ เป็นคนจังหวัดชลบุรี อายุ 32 ปี เริ่มป่วย ด้วยอาการโรคความดันโลหิตสูง เส้นเลือดแตก อาชีพ ทำงานโรงงานเครื่องครัว ที่จังหวัดชลบุรี อยู่ๆก็ล้มลงไป ไปรักษาที่โรงพยาบาล พบว่าเป็นอัมพาต ครั้งซีก รักษาตัวที่โรงพยาบาล 2 เดือน กินยาและทำกายภาพบำบัด นอกจากนี้ยังไปรักษาตามที่ตั้งต่าง ๆ โดยไปนวดแต่อาการยังไม่ดีขึ้น มีคนแนะนำให้มาที่นี่ โดยคนแนะนำมีอาชีพขับรถเคียวพาคมน้ำเข้ามาที่นี่ เลยแนะนำนายธีระให้มาที่นี่ ตอนมาครั้งแรกนอนมายังเดินไม่ได้ หลวงพ่อตรวจแล้วเดือนแรกให้นวดทุกวัน ให้อบสมุนไพร กินยาต้ม วันละ 1 ครั้ง นวดกับหมอเด็ก เดือนที่ ๒ ถึงเดือนที่ ๓ นวดสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง (๓ วันต่อครั้ง) กินยาต้มทุกวัน บางครั้งก็ขึ้นอยู่กับการขยับถ่าย ถ้าขยับถ่ายดีก็อาจไม่จำเป็นทุกวันก็ได้ อบยาทุกวัน งดอาหารแสลง ของหมักดอง ปัจจุบัน สามารถเดินได้บ้างแล้ว ระยะเวลาใกล้ๆ ต้องใช้ไม้เท้าช่วย ค่าใช้จ่าย เดือนละประมาณ ๕๐๐๐ บาท เป็นค่านวด ค่าอาหาร ค่ายาต้ม ค่าตอบแทนผู้ช่วยเหลือการดูแล

เรื่องชักเสื้อผ้า พุงไปนวด ไปอบ ตอนแรกที่อยู่ที่นี่ญาติมาเฝ้า ช่วงหลังๆเมื่อเริ่มช่วยตนเองได้บ้างจึงพักอยู่เอง โดยอาศัยวัชเป็นคนช่วยเหลือ

นายใบ ชาวอุทัยธานี อายุ ๖๕ ปี มีโรคประจำตัวคือ ความดันโลหิตสูงและเบาหวาน เป็นมานาน ๙-๘ ปี มีอาชีพทำนา มีอาการปัสสาวะบ่อย ไปหาหมอที่คลินิก ได้ยามารับประทาน อย่างเดียวแต่น้ำตาลยังสูงตลอด ขณะที่สัมภาษณ์ น้ำตาลที่เพิ่งไปตรวจ สูงถึง ๔๕๑ ม.ก นายใบได้เล่าถึงอาการเริ่มแรก ว่า ไปเจาะเลือดที่สถานีอนามัยตามปรกตินัดหมาย ขณะที่เดินลงมากินข้าว แล้วเข้าห้องน้ำ หมอเรียกตรวจ มีอาการขาบริเวณแถบซ้ายของร่างกาย หมออนามัยส่งต่อไปโรงพยาบาล หมอบอกว่าไขมันอุดตัน ให้ยามากินขยายหลอดเลือด นอนรักษา ๓ เดือน มีการทำกายภาพข้างเดียว กลับมาบ้านมีลูกสาวและภรรยาคอยช่วยเหลือ หลังจากกลับมาบ้านได้ ๗ วัน ได้มารักษาที่หลวงพ่อวัดหนองหญ้า nang หลวงพ่อให้ยาต้มไปกิน ๑๕ วัน กินแล้วมีแรงขาดีขึ้น สามารถเดินเกาะราวได้ หลังจากนั้นได้ซื้อยา ลูกกลอนไปกินด้วย ราคา ๒๐๐ บาท ยาต้ม ๑๐๐ บาท ในช่วงเวลาที่ป่วยนั้นเกิดเหตุการณ์ช่วงน้ำท่วม เลยมีอาการเครียดขึ้นมาอีก เพราะต้องนอนอยู่บนบ้านตลอด มีอาการอ่อนเพลีย ร้อนเพราะต้องนอนใต้สังกะสี มันต่างกับเวลาอยู่บนดินเพราะอากาศดีกว่า ก็เลยกลับมารักษาที่วัด ตอนนี้กินยาหลวงพ่อและยาโรงพยาบาลร่วมกัน มารักษาที่วัดโดยหมอพื้นนวดให้ ๔ วันแล้ว นวดเหยียบเหล็กแดง และประคบไปด้วย วันแรกๆญาติอยากให้เหยียบเพราะคิดว่าน่าจะดี แต่ยังไม่ได้เหยียบให้ ตอนนี้อยู่ที่วัด โดยมีลูกสาวมานอนเฝ้าและคอยดูแล นายใบ ได้เล่าให้ฟังว่านิสัยเป็นคนใจร้อน หงุดหงิด เอาแต่ใจ อยากตาย อยากรู้ตามก็ยังไม่ยอมมีกำลังใจที่จะรักษาบ้าง สำหรับการปฏิบัติตัวงดอาหารแป้ง อาหารที่มีกลิ่นหอม เช่นกล้วย ไข่ อาหารที่หมอพื้นแนะนำก็จะงด หมอพื้นเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน หมอเป็นคนนวดให้ ก็มีความนับถือกัน

ลุงใบ มีโอกาสไปเยี่ยมบ้านบ้างเพราะอยู่ไม่ไกลวัด หรือบางครั้งเพื่อนมาเยี่ยมก็จะรู้สึกดีใจมีความสุขเพราะปรกติจะคุยกับเพื่อนอยู่แล้ว วันนี้นักกลับไปเยี่ยมญาติ ไปดูที่นาตนเอง มีความสุขดีคุยแล้วก็ร้องไห้ไปด้วย

นายปราน เป็นชาวกรุงเทพฯ อายุ 60 ปี อาชีพข้าราชการบำนาญ มีโรคประจำตัวคือ ความดันโลหิตสูง เป็นมาได้ 12 ปีแล้ว รักษาที่สถาบันประสาทเริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2537 จู่ๆข้างขวาหมดแรง เส้นโลหิตแตก รักษาที่โรงพยาบาล 9 วัน หลังจากนั้นได้ยามากิน และมาทำกายภาพที่บ้าน ฝึกเดินจนดีขึ้น ต้องกินยาคุมตลอด หลังจากนั้นมีอาการอีกครั้งที่ 2 ขณะกำลังอาบน้ำ เข้าห้องน้ำ มีอาการชา ไปรักษาที่โรงพยาบาล 7 วัน กลับมากินยาที่บ้าน ฝึกเดิน อาการดีขึ้น ป่วยครั้งที่ 3 ไปทำฟันที่โรงพยาบาลรามากำลังทำฟันแล้วเกิดอาการชา ไปรักษาที่โรงพยาบาลประสาท ได้ยามารับประทาน และฝึกตนเองจนดีขึ้น ครั้งที่ 4 ได้เดินทางมาจังหวัดชัยนาท มาดูสวน ปี 2546 มีความคิดเห็นไม่ตรงกับภรรยาเรื่องการให้ของคณงาน(ชื่อของมาฝาก แต่เลือกให้คนที่ตั้งใจทำงาน คนที่ไม่ตั้งใจไม่ยอมให้ พอภรรยาขัดใจเลยโมโหเกิดอาการอาเจียน จนหมดแรง ไปโรงพยาบาลหมอบอกว่าเส้นเลือดตีบ นอนรักษา 3 วัน กลับมารักษาตนเองที่บ้าน ครั้งที่ 5 เกิดอาการขณะ กำลังอาบน้ำ เกิดอาการชาที่ปาก ไปเอกซเรย์ พบเส้นเลือดแตก

ไปรักษาที่สถาบันประสาท แล้วกลับมาอยู่ที่อุทัยธานีรักษากับหมอแผนไทย โดยกินยา นวดน้ำมัน กินยาผง ยาหม้อ ทำกายภาพที่โรงพยาบาลจังหวัดอุทัยธานี รักษาโดยการฝังเข็ม ในปี 2547 มีคนแนะนำให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลในจังหวัดสระบุรี อยู่รักษาที่นั่น 7 เดือนแล้วกลับไปรักษาที่โรงพยาบาลประสาทต่อ 2 เดือน ทำกายภาพ ปี 2548 หลังจากนั้นกลับไปรักษาที่โรงพยาบาลทพทันต่อ 2 เดือน กลับมารักษา โดยการฝังเข็ม และการนวด รักษาปีกว่าออกจากโรงพยาบาล 11 สิงหาคม 2549 กลับมาอยู่บ้านอาการดีขึ้นเรื่อยๆ มารักษากับหลวงพ่อบุญ เพราะมีคนแนะนำ ไม่ได้ขึ้นไปพบหลวงพ่อบุญ ไปซื้อยามาต้มเอง 2 หม้อ ได้ยา ลูกกลอน ได้นวดกับหมอสำอาง และหมอเล็ก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขาซ้ายเริ่มมีแรง ตอนแรกขาจะอ่อนแรงมาก ตอนหลังเริ่มมีแรง การพูด เดิมจะพูดติด ขยับขากรรไกรยาก เริ่มดีขึ้น ความรู้สึกกับหมอนวดที่ ดูแลเรื่องการนวด ประคบ ก็ดี ความรู้สึกกับชัช คนที่ช่วยดูแลเรื่องการพุง การเดินไปอบสมุนไพร ชัชจะฝึกให้ออกกำลังโดยการหัดเดินเกาะราวไม้ และหัดให้ลูกนั่งของๆ รู้สึกว่าชัชเป็นคนดีมาก ความรู้สึกของตนเอง ก็อยากหาย มาอยู่ที่นี้ดี ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนที่ป่วยด้วยกันเวลาที่อบสมุนไพร และเวลาที่มานั่งทำกายภาพที่ อาคารได้ร่มไม้ที่นี่ ทำให้มีกำลังใจในการรักษา ได้เห็นเพื่อน ที่เขาเจ็บป่วยเหมือนเรา ทำให้เกิดความหวัง โดยเฉพาะชัชช่วยสร้างกำลังใจดีมาก เพราะเห็นชัชเป็นต้นแบบที่รักษาอยู่ที่นี้จนหายแล้วยังมาดูแลคนป่วยอื่นๆอีก ชัชจะช่วยสร้างความรู้สึกให้เข้มแข็ง และให้สู้ ไม่ท้อถอย อีกทั้งยังช่วยสร้างบรรยากาศได้ดี รวมทั้งยังทำให้ผู้ป่วยหัวเราะได้บ่อยๆ เปรียบเทียบการไปรักษาเมื่ออยู่ห้องพิเศษในโรงพยาบาล กับที่วัด จะต่างกันมากที่โรงพยาบาลเราต้องพึ่งพยาบาล พึ่งคนฝึกกายภาพที่จะสอนให้ บรรยากาศก็อยู่แต่ในห้อง อยู่ที่นี้ได้อยู่ท่ามกลางคนป่วยด้วยกัน ได้มองเห็น แลกเปลี่ยนความรู้สึก ได้เพื่อนที่ตกอยู่ในชะตาเดียวกัน หลากหลายอาชีพ ต่างอายุ การได้มาเห็นเพื่อนมีความก้าวหน้า มีความตั้งใจ ทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะรักษา

บทบาทภรรยา คือ ดูแลเรื่องอาหาร การอาบน้ำ ขับรถมาส่งที่วัดทุกวัน มีบุตร 2 คนชายทั้งคู่จะมาเยี่ยม ช่วงเสาร์ อาทิตย์ คนในครอบครัวช่วยให้กำลังใจ

3.3 บทบาทผู้ช่วยผู้ป่วย : การพลิกบทบาทจากอดีตผู้ป่วยกลายเป็นผู้ช่วยดูแลผู้ป่วยวัดหนองหญ้าาง

ในการมารับบริการของผู้ป่วยวัดหนองหญ้าาง คราวเมื่อผู้ป่วยมาแรกๆ เมื่อต้องพักค้างอยู่ที่วัดเนื่องจากบ้านอยู่ไกล หรือด้วยเหตุผลที่ต้องมีการนวดทุกวัน ผู้ป่วยจะพักอยู่ที่วัดโดยมีญาติคอยดูแล และเนื่องจากการดูแลผู้ป่วยจะต้องมีการเคลื่อนย้ายผู้ป่วยไปตามอาคารต่าง ๆ สิ่งทีญาติต้องทำคือการพยุงคนป่วย หรือการเข็นรถ สิ่งที่เกิดขึ้นคือความร่วมมือที่จะต้องเกิดขึ้นระหว่าง ผู้ป่วย ญาติ และหมอ รวมทั้งผู้ช่วยเหลือ ที่วัดหนองหญ้าางบรรยากาศการช่วยเหลือกันมีให้เห็นเสมอ อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่ผ่านมา ที่วัดแห่งนี้มีผู้ป่วยคนหนึ่งมาทำการรักษาตนเอง จนอาการดีขึ้นและหายขาดในเวลาต่อมา เขาได้

ปวารณาตนเองคอยช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติ จากเดิมที่เคยช่วยเปล่าโดยไม่คิดค่าตอบแทน ต่อมาผู้ป่วยและญาติเห็นคุณความดีที่ได้ทำจึงได้มอบค่าตอบแทนให้ จนกลายมาเป็นการทำหน้าที่คอยช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องตลอดมา กรณีศึกษานี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่งดังนี้คือ

นายธวัช : จากอดีตผู้ป่วยอัมพาตครึ่งซีกกลายมาเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือดูแล ธวัชเป็นชาวนครปฐม ทำงานเป็นลูกจ้างอยู่ปืมน้ำมันที่กำแพงเพชร วันหนึ่งถูกถั่งน้ำมันหล่นทับ ทำให้เป็นอัมพาตครึ่งท่อน ร่างกายอ่อนล้าขยับไม่ได้ มารักษาประมาณ 9 เดือน อาการดีขึ้นจนหายเป็นปกติ ระยะเวลาได้พาญาติพี่น้องมารักษาเรื่อย ๆ รวมทั้งแนะนำผู้ที่มิมีปัญหาด้วยโรคดังกล่าวมาที่วัด บางทีก็ต้องทำหน้าที่พาส่งมาด้วย ยามเมื่อดูแลญาติที่วัดมักทำหน้าที่ดูแลคนไข้อื่นๆไปด้วยประสบการณ์ที่เคยป่วย อีกทั้งมีความคุ้นเคยกับทางวัด ทำให้เข้าใจกระบวนการของการรักษา ด้วยความคุ้นเคยและบุคลิกที่เป็นกันเองชอบช่วยเหลือแนะนำคนอื่นๆทั้งญาติและผู้ป่วย ทำให้ญาติมักขอความช่วยเหลือฝากฝังให้ช่วยดูแลคนไข้ที่พักรักษาที่วัด ญาติบางคนถึงกลับฝากให้ดูแลเป็นประจำเมื่อเริ่มเห็นว่าผู้ป่วยพอดูแลตนเองได้บ้าง โดยขอมอบค่าตอบแทนให้ ทั้งนี้จะไม่ได้กำหนดอัตราค่าตอบแทนตายตัวแล้วแต่ความพอใจและตามอัธยาศัย แต่เมื่อนานๆไป ญาติและผู้ป่วยต่างก็สอบถามกัน จนทำให้เกิดเป็นอัตราที่ตกลงกันได้ ทั้งนี้ธวัชบอกว่า เขาจะไม่เรียกร้องว่าทำอะไร บางทีก็ช่วยเปล่าๆ บางครั้งผู้ป่วยไม่มีเงินเขาก็ยังให้เงินช่วยเหลือก็มี มีบางรายบอกว่าจะจ่ายให้ภายหลัง กลับไปแล้วจะโอนมาให้ แต่ก็หายไปเลย

จากการสอบถามผู้ป่วยร่วมกับสอบถามธวัช ถึงบทบาทการช่วยเหลือผู้ป่วยแต่ละคนสามารถแยกออกเป็นได้ คือ การดูแลทุกอย่างกรณีผู้ป่วยช่วยตนเองไม่ได้กิจกรรมที่ทำได้แก่ การต้มยา การจัดการเรื่องอาหาร 3 มื้อ การอาบน้ำ การจับถ่าย การอบยา การพาไปนวด คิดอัตรา 6000 บาท / เดือน การดูแลบางอย่างกรณีผู้ป่วยช่วยตนเองได้บ้าง จะลดลงตามลำดับ อาทิถ้าพอเดินได้บ้างจะช่วยพยุงขึ้นไปนวดช่วยซักเสื้อผ้า เตรียมเรื่องอาหาร ต้มยาเป็นต้น อัตราค่าใช้จ่ายต่อเดือน ประมาณ 2000-3000 บาท ถ้าผู้ป่วยมีญาติมาดูแล จะให้ธวัชช่วยบางอย่าง เช่นผู้ป่วยอยู่บนอาคารนวด ต้องพยุงไปอบสมุนไพร ก็จะให้ธวัชช่วย ค่าใช้จ่ายต่อครั้งจะประมาณ 50-100 บาทหรือบางครั้งแล้วแต่จะให้ การช่วยงานที่วัด ธวัชทำหน้าที่ดูแลเรื่องอาหารของหลวงพ่อดอนช่วงเช้า และมือเพล โดยทำหน้าที่ล้างถ้วยชาม จัดอาหาร อาหารที่เหลือจะนำมาให้ผู้ป่วยได้รับประทานพร้อมกัน นอกจากนี้จะทำหน้าที่ เก็บผ้าปูที่นอน ปลอกหมอนของหมอนวดที่นวดบนอาคารมาทำการซักให้ ธวัชเป็นผู้ดูแล และให้คำแนะนำในการทำกายภาพบำบัดกับผู้ป่วย เช่น การหัดเดิน การลุกนั่ง การอบสมุนไพร การสร้างบรรยากาศในการรวมกลุ่ม การพูดคุย การรับประทานอาหารร่วมกัน การทำกายภาพร่วมกัน

สรุปกิจวัตรประจำวันของธวัช นั่นคือ ตื่นเช้าจะช่วยงานของวัดดูแลเรื่องอาหารของพระ การดูแลเรื่องความสะอาดเรียบร้อย หลังจากนั้นจะมาเตรียมตัวให้กับผู้ป่วยทั้งหลายที่นอนพักในวัด ได้แก่ การต้มยา การเตรียมอาหารเช้าซึ่งมีทั้ง การทำใหม่และการนำอาหารที่เหลือจากผู้ที่นำมาทำบุญใส่บาตรหลังเลี้ยงพระเสร็จแล้ว หลังจากนั้นจะเป็นการดูแลจัดเตรียมสถานที่นวดให้กับหมอนวดที่อยู่บนศาลาวัด

การซักผ้าที่ใช่แล้ว การซักผ้าผู้ป่วย ภาคเช้าจะพาผู้ป่วยที่ต้องนวดขึ้นไปนวดบนศาลา ภาคบ่ายจะพาผู้ป่วยไปอบสมุนไพร พาทำฝึกกายภาพบำบัด บริเวณด้านหลัง พาผู้ป่วยอาบน้ำ

บทสรุปสำหรับการศึกษามีส่วนร่วมของญาติ ในการดูแลผู้ป่วยที่มารับบริการที่วัดหนองหญ้านางนั้น พบว่าญาติมีบทบาทค่อนข้างสูง ญาติจะเป็นผู้ที่ดูแลผู้ป่วยและมีส่วนร่วมตั้งแต่การวินิจฉัย การวางแผนการรักษา การจัดเตรียมยา การพาไปนวด และอบสมุนไพร การพาฝึกทำกายภาพ และดูแลเรื่องอาหารการกิน ประการสำคัญคือการทำได้อยู่ดูแลใกล้ชิดกับผู้ป่วยตลอดเวลา นอกจากนี้ญาติจะต้องมีความอดทนที่จะเฝ้ารอดูการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งให้กำลังใจผู้ป่วย การมารับบริการที่วัดหนองหญ้านางทำให้ผู้ป่วยได้เจอกันยามไปนวด ยามไปอบ และช่วงที่ฝึกทำกายภาพ ฝ่ายญาติก็มีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน ได้รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน เกิดความสัมพันธ์ระหว่างญาติ บางครั้งมีการรับประทานอาหารร่วมกัน เนื่องจากอาหารส่วนหนึ่งจะมาจากวัดที่หลังจากพระฉันเพลแล้ว และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสร้างบรรยากาศส่วนนี้คือ รัชชที่จะคอยแนะนำ คอยจัดนำอาหารจากพระมาให้ผู้ป่วยและญาติ ดังนั้นหากจะเปรียบที่วัดเป็นโรงพยาบาล โรงพยาบาลแห่งนี้ก็เป็นโรงพยาบาลของชุมชนจริง ๆ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างได้มาจากประชาชนทั้งสิ้น ระบบต่างๆที่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการดูแลรักษา ไม่มีหมอใหญ่ ไม่มีการกีดกันญาติ การจะหายจากการป่วยเกิดจากตัวผู้ป่วยด้วยที่ต้องมีความเข้มแข็งอดทน ไม่ท้อถอย ขณะเดียวกันญาติคือบุคคลสำคัญที่ต้องช่วยเหลือทั้งทางกายและทางจิตใจ อย่างไรก็ตามถึงแม้ระบบการดูแลที่นี่จะมีรัชชมาเป็นตัวช่วยสำหรับผู้ป่วยที่เริ่มดูแลตนเองได้บ้าง สิ่งนี้จะช่วยทำให้ผ่อนคลายภาวะญาติไปได้ค่อนข้างมาก แต่ทางด้านงบประมาณนั้นบทบาทญาติยังต้องช่วยเหลืออยู่ดี อย่างไรก็ตามถือว่าบทบาทญาติมีส่วนสำคัญ ผู้ช่วยญาติหรือผู้ดูแลผู้ป่วยที่เกิดขึ้นที่วัดแห่งนี้ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่กว่าจะได้คนอย่างรัชช มาทำหน้าที่นี้ ก็อาจจะต้องใช้เวลาและอาจจะเกิดขึ้นค่อนข้างยากได้เหมือนกัน

3.4 บทบาทชุมชนวัดหนองหญ้านาง : ชุมชนแบบวัดที่มีความหมายของพื้นที่กว้างไกลไว้

ขอบเขต

จากการศึกษาและสังเกตการณ์การให้บริการที่วัดหนองหญ้านาง มาเป็นระยะเวลายาวนาน พบว่าวัดแห่งนี้จะมีผู้มาพบกับหลวงพ่อดวงพ่อดวงหนองหญ้านางอยู่ไม่ขาด บางคนมาปรึกษาเรื่องทางประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา อาทิจำทำบุญต่างๆได้แก่ การบวช การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ การทำพิธีสวดในงานศพ บ้างก็มาด้วยภาวการณ์เจ็บป่วยที่หวังจะพึ่งพิงหลวงพ่อดวงในการดูแลรักษา และบ้างก็มาเพื่อดูโชคชะตาราศีหรือมาดูดวงนั่นเอง บุคคลที่มาที่วัดมีทั้งผู้ที่อยู่ใกล้และอยู่ไกล แน่นนอนว่าพิธีกรรมทางศาสนามักเป็นบริเวณหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ใกล้เคียง สำหรับการปรึกษาทางสุขภาพ จะมีกระจายไปหลายจังหวัด ทั้งนี้ บทบาทของหลวงพ่อดวงนั้นนอกจากทำหน้าที่เจ้าอาวาสแล้วท่านยังดำรงตำแหน่งทางสงฆ์คือเป็นรองเจ้าคณะอำเภอเมืองอุทัยธานี ดังนั้นกิจของสงฆ์จึงมีมากตามมา อย่างไรก็ตามในแต่ละปีวัดแห่งนี้จะมี

พิธีกรรมทางศาสนาคือกิจในวันพระ วันสำคัญทางศาสนา วันไหว้ครู วันสงกรานต์ซึ่งจะมีการสรงน้ำพระด้วย สำหรับวันเหล่านี้วันที่ดูเหมือนจะมีด้านรักษาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยคือ วันไหว้ครู ซึ่งจะจัดในราวพฤษภาคม ขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี วันนี้ถือเป็นวันสำคัญที่ทางวัดจะได้ประกอบพิธีกรรมไหว้ครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางด้านแพทย์แผนไทย หลวงพ่อประกอบพิธีไหว้ครูอย่างยิ่งใหญ่ มีลูกศิษย์ลูกหาจากใกล้และไกลมาร่วมงาน ขณะเดียวกัน หลวงพ่อยังได้จัดให้มีการทำบุญสะเดาะเคราะห์ การทำบุญสร้างโบสถ์ของวัดหนองหญ้านางซึ่งสร้างมาได้ 10 ปีแล้ว ลงทุนไปประมาณ 30 ล้านบาท อาศัยงบประมาณจากการทำบุญทอดกฐิน ทอดผ้าป่า จากลูกศิษย์ลูกหาทั่วสารทิศ จนบัดนี้ใกล้สำเร็จแล้ว ใครผ่านไปมาต่างชื่นชมในความสวยงามโดดเด่น ซึ่งจุดนี้อาจเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนต่างเกิดความรู้สึกปีติยินดีก็เป็นได้ เมื่อพวกเขาได้เป็นส่วนหนึ่งในโบสถ์หลังนี้

สำหรับงบประมาณที่นำมาใช้จ่ายเพื่อการดูแลผู้ป่วยที่วัดหนองหญ้านาง เพื่อนำไปซื้อสมุนไพร นำไปซื้อพื้นเพื่อตมยาอบสมุนไพร ค่าไฟฟ้า ค่าประปาทั้งหลายนั้น ส่วนหนึ่งมาจากเงินที่ประชาชนทำบุญในตู้บริจาคที่มีตามจุดต่างๆ นอกจากนี้ยังได้จากการทำบุญต่างๆ ที่มีคนบอบบุญไว้ จากการสอบถามค่าใช้จ่ายพบว่าในแต่ละเดือนจะมีค่าใช้จ่ายประมาณสองหมื่นกว่า บาท สำหรับเงินทำบุญบริจาคจากผู้ต่างๆที่จะเปิดตู้ทุก 2 เดือนนั้นจะเก็บได้ประมาณ ห้าหมื่นกว่า บาท ซึ่งจะเห็นส่วนต่างที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน ประมาณหมื่นกว่า บาท เงินส่วนนี้มาจากไหน ก็ต้องมาจากเงินทำบุญต่างๆ หลวงพ่อบอกว่าที่อยู่มาได้นานแล้ว ต้องค่อยๆทำไป กรณีการระดมทุนในแต่ละปี ก็จะต้องเอามาใช้จ่ายด้านต่างๆที่วัดแห่งนี้ การดำเนินงานของวัดแห่งนี้ได้รับความร่วมมือจากองค์กรท้องถิ่น จากผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านต่างๆ ยามมีงานบุญจะเห็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มแม่บ้านมาช่วยกันทำงานคนละไม้ละมือตามบทบาทหน้าที่ ไม่เคยเห็นการทะเลาะวิวาท แต่เป็นภาพที่ทำด้วยความเต็มใจ ถึงแม้กลุ่มพวกเขาจะไม่ได้มีเงินทองมาสร้าง ศาสนสถาน แต่การให้ความร่วมมือมีมากมาย อย่างน้อยการมาทำบุญทุกวันพระก็พบเห็นอยู่เรื่อยๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลผู้ป่วยที่วัดหนองหญ้านางนั้นมิได้หมายถึงชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงเท่านั้น แต่ชุมชนที่น่าจะกล่าวถึงน่าจะเป็นชุมชนคนที่เคยมารักษาที่วัดหนองหญ้านาง คนที่เคยมาให้หลวงพ่อร์ดน้ำมนต์ ทำพิธีกรรมต่างๆ ทั้งในและต่างจังหวัด ลูกศิษย์ลูกหาหลวงพ่อก็มีมากมาย หลากหลายสาขาอาชีพ ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ระบบบริการที่นี้ยืนยาวมาได้โดยไม่ได้อาศัยงบประมาณจากภาครัฐ แต่เป็นงบประมาณจากภาคประชาชนที่สนับสนุนตลอดมา ยามเมื่อต้องมีกิจการงานบุญงานก่อสร้างต่างๆระดมกันมาอย่างมีเป้าหมายที่จะเห็นวัดแห่งนี้อยู่ดำรงคู่สังคมไทยต่อไป

.....

บทที่ 4

วัดหนองหญ้าาง : ศักยภาพการดูแลสุขภาพภาคประชาชน

จากการที่คณะผู้ศึกษาได้ตั้งเป้าหมายไว้ 3 ประการด้านการพัฒนาระบบบริการ คือการพัฒนาด้านอาคารสถานที่ การพัฒนาผู้ให้บริการ และการพัฒนาระบบข้อมูล พบว่ากิจกรรมบางอย่างสามารถทำได้ แต่กิจกรรมบางอย่างไม่สามารถทำได้ เพราะความพร้อมด้านต่างๆไม่เหมือนกัน อาทิ กิจกรรมการดูแลสุขภาพ การพัฒนาด้านก่อสร้างเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย สำหรับการจัดทำสมุดทะเบียนบันทึกผู้ป่วยนั้นยังไม่ได้ทำ โดยให้หมอนวดใช้แบบฟอร์มเดิมที่เคยมีอยู่แล้ว เนื่องจากความจำกัดของเวลาและความจำเป็นที่ต้องมีนั้นคิดว่าไม่จำเป็นเท่าไรนัก ขณะเดียวกัน โอกาสและความพร้อมของผู้ให้บริการ ก็ยังไม่สมบูรณ์เต็มที่ แต่เป็นสิ่งที่อยู่ในเป้าหมายที่จะต้องหาความเหมาะสมในโอกาสต่อไป อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดบรรยากาศที่ดี กลุ่มผู้มวดมีความกระตือรือร้น และระมัดระวังในการนวดเพิ่มขึ้น สำหรับผู้ป่วยและญาติที่มารับบริการและพักค้างที่วัดต่างก็ให้ความร่วมมือในการดูแลสุขภาพอาคารสถานที่ รวมทั้งความร่วมมือในการดูแลผู้ป่วย เป็นอย่างดี

ถึงแม้ว่าการศึกษารั้งนี้จะไม่สามารถทำให้สถานบริการแห่งนี้มีความสมบูรณ์เพียงพอ และมีมาตรฐานเทียบเท่าหรือใกล้เคียงกับสถานบริการของรัฐ แต่สิ่งหนึ่งที่พิสูจน์ให้เห็นคือ ศักยภาพของทีมงาน และวัดเองในการที่จะรองรับผู้มารับบริการที่มีมาอย่างต่อเนื่อง และทีมหมอนวดพื้นบ้านแห่งวัดหนองหญ้าางต่างก็ให้บริการไปเรื่อยๆ ไม่มีการสิ้นสุด ไม่มีการเลือกรับ เลือกปฏิบัติ จากคุณสมบัติของหมอนวดทุกคนจะเห็นว่าวัดแห่งนี้ได้สร้างหมอนวดขึ้นมาเอง หมอนวดที่เกิดขึ้นเกิดจากการที่ตนเองป่วยมารักษา เมื่อหายแล้วได้มาช่วยหลวงพ่อบุญ และเรียนรู้เรื่องการนวดจนสามารถให้บริการได้ หมอนวดอีกอีกบางส่วนเกิดจากการถ่ายทอดความรู้จากหมอนวดที่วัดคือ หมอทวนและหมอสำอาง ซึ่งไปเป็นวิทยากรนวดให้สถาบันพัฒนาฝีมือและแรงงาน ลูกศิษย์ที่เรียนก็ได้มาเป็นหมอนวดที่นี่ นอกจากนี้เรายังพบว่ามีกรสืบทอดความรู้ผ่านทางสามีสู่ภรรยา และผ่านจากพ่อตาสู่ลูกเขย อีกด้วย

ศักยภาพที่เห็นอีกประการคือ การได้รับความร่วมมือจากผู้ป่วยและญาติที่ต่างช่วยกันเยียวยาร่วมกันเป็นผู้ช่วยเหลือ โดยกระบวนการรักษาใช้เครื่องมือน้อยชิ้น ทุกอย่างอาศัยสมุนไพร และพลังมือจากการนวด สิ่งนี้จะทำให้เห็นมิติของการเยียวยาที่เป็นภาพที่พึงต้องการที่ระบบการรักษาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายพี่น้อง ที่มาช่วยหมอผู้รักษา การทำให้ผู้ป่วยและญาติได้ร่วมมือกันรักษาโดยไม่แยกออกจากกัน จะทำให้ทั้งญาติและผู้ป่วยเกิดความเข้าใจในโรคที่เป็น เห็นการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของการรักษา ร่วมรับรู้ความรู้สึก รับรู้อารมณ์ ยิ่งผู้ป่วยที่มาอยู่ร่วมกัน โดยไม่ได้แยกห้อง แต่อยู่ร่วมกันในที่พักของวัด อยู่ร่วมกันได้ร่มไม้เพื่อทำกายภาพ ผู้ป่วยที่มีบทเรียนการรักษา แล้วอาการดีขึ้นเป็นต้นแบบให้ผู้ป่วยรุ่นใหม่ที่เข้ามา ผู้ป่วยที่มาภายหลังเห็นคนที่อาการดีขึ้นทำให้เกิดแรงกระตุ้น แรงจูงใจที่บอกเขาว่าสักวันเขาต้องหาย สิ่งนี้ทำให้การเยียวยามีพลังของการบำบัด เพียงการแนะนำ การพูดคุย การแบ่งปัน

ข้าวปลาอาหาร การกินข้าวกันบาตรร่วมกันทุกวัน ระหว่างผู้ป่วย ทำให้เกิดพลังในการรักษา ระหว่างญาติพี่น้องที่มาเฝ้านั้นเล่า การได้พุงช่วยเหลือ การได้พูดคุยป้อนข้าวปลาอาหาร ความอาทรห่วงใย ระหว่างผู้ป่วย ญาติ และหมอ ก็เป็นอีกมิติหนึ่งของการดูแลสุขภาพที่ค่อนข้างหายากขึ้นทุกที วัดหนองหญ้านางมีระบบ มีแบบแผนการดูแลสุขภาพผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ที่เป็นแบบวัด ที่ให้การสงเคราะห์ โดยไม่คิดค่าช่วยเหลือ แต่อาศัยแรงศรัทธาจากภาคส่วนต่างๆ ร่วมลงขันกันดูแล ทำให้ก่อเกิดหมอพื้นบ้านที่มาช่วยดูแลเพิ่มขึ้น เกิดข้าวของเครื่องใช้ที่คนนำมาทำบุญ เกิดยาสมุนไพรที่หลวงพ่อบรรจงมารักษา หลากหลายตำรับ โดยอาศัยงบประมาณจากการทำบุญทั้งคนละเล็กละน้อย และบริจาคก้อนใหญ่

ด้านศาสนสถานสิ่งก่อสร้าง ทางวัดก็ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันการรักษาก็ต้องทำควบคู่กันไป トラบใดที่ทุกคนยังต้องเจ็บป่วย และแสวงหาการรักษาไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าจะรักษาหาย สถานบริการของรัฐมิใช่คำตอบสุดท้ายเสมอไป ดังนั้นวัดที่ตั้งอยู่คู่สังคมชนบทไทยมานาน หากมีพระที่มีความรู้ทางการรักษาเยียวยาสุขภาพโดยเป็นระบบการแพทย์พื้นบ้านหรือจะเป็นระบบการแพทย์แผนไทยก็ตาม จึงเป็นสิ่งที่ควรให้การสนับสนุน ส่งเสริม และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพคนในชุมชนได้ ทั้งนี้การสนับสนุนอาจจำเป็นต้องใช้สายตาแบบคนใน มิใช่แบบคนนอกที่จะต้องเอามาตรฐานเข้าไปจับ หรือเข้าไปขัดขวางการดูแล ซึ่งเป็นสิ่งที่ระบบรัฐมิได้เอื้อแต่ประการใด ทั้งๆที่ข้อมูลเชิงประจักษ์ก็มีปรากฏอยู่แล้ว ดังกรณีศึกษาของวัดหนองหญ้านางแห่งนี้

บทสรุปของศักยภาพวัดหนองหญ้านางน่าจะกล่าวได้ว่าวัดแห่งนี้มีศักยภาพอยู่ 5 ด้านคือ

- ด้านองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างชัดเจน ก่อให้เกิดแบบแผนการดูแลรักษาที่ชัดเจนไปด้วย
- ด้านทีมงานที่ประกอบไปด้วย หลวงพ่อบุคลากรพัฒนกิจ ทีมหมอนวด และผู้ช่วยคนไข้ที่อาสาดูแลคนเจ็บไข้โดยไม่หวังผล
- ด้านการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นชุมชนของวัดที่ไร้ขอบเขตของพื้นที่ เป็นชุมชนของคนที่สนใจในพุทธศาสนา และขณะเดียวกันก็แสวงหาบุญ โดยการทำบุญร่วมสร้างศาสนสถาน และนำเงินส่วนหนึ่งมาเกื้อหนุนทางการดูแลผู้เจ็บป่วยที่วัด
- ด้านการมีส่วนร่วมจากผู้ป่วยและญาติที่ช่วยกันเยียวยารักษาาร่วมกัน และผู้ป่วยเองมีการเสริมพลังซึ่งกันและกันทำให้เกิดศักยภาพในการเยียวยารักษาจนนำไปสู่การฟื้นฟูสภาพของอาการที่เป็นอยู่ จนนำไปสู่อาการที่ดีขึ้นตามลำดับ
- ด้านเป้าหมายการดำเนินงาน ที่จะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการที่จะให้บริการ โดยไม่หวังผลตอบแทนแต่ดำเนินงานบนบทบาทการสงเคราะห์ผู้ป่วย ทั้งนี้ได้วางรูปแบบ แนวทางการที่จะขยายและปรับปรุงสถานที่ให้บริการอยู่เสมอ

.....

บทที่ 5

บทสรุปการศึกษา

ในสังคมไทย วัดเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่มีบทบาทสำคัญทางศาสนา เป็นสถาบันที่ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจและสอนแนวปฏิบัติให้ประชาชนในการดำรงตนให้อยู่ในศีลธรรม วัดในสมัยก่อนยังเป็นแหล่งเล่าเรียนหนังสือ และแหล่งภูมิปัญญาอันหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาทางด้านสุขภาพนั้นถือได้ว่า วัดหลายแห่งเป็นศูนย์รวมของความรู้ด้านยาและพืชพันธุ์สมุนไพร เป็นแหล่งรวบรวมยาไทย โดยมีพระที่ทำหน้าที่เป็นหมอพระคอยสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชน วัดที่มีศักยภาพในการจัดการสุขภาพในชุมชนได้มีตั้งแต่โรคง่าย ๆ เบื้องต้น จนถึงโรคเรื้อรังหรือปัญหาความพิการที่สถานบริการของรัฐรองรับไม่ไหว เมื่อสถานบริการของรัฐเริ่มมีความก้าวหน้าและขยายครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น บทบาทของวัดทางด้านสุขภาพเริ่มน้อยลง ปัจจุบันมีวัดเพียงไม่กี่แห่งที่ทำหน้าที่นี้เอาไว้ ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการดำรงอยู่ของวัดที่บริการสุขภาพได้นั้น มีเงื่อนไขหลายประการไม่ว่าจะเป็นพระที่ทำการรักษา ต้องเป็นผู้ที่รู้จักจริงมีประสบการณ์ และมีบารมีพอสมควร อีกทั้งการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆจะต้องเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมมิใช่ไปคอยจับผิด วัดแห่งนี้มีหน่วยงานองค์กรต่างๆเข้าไปศึกษาอย่างต่อเนื่องสิ่งนี้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญเช่นกันทำให้ทางวัดเกิดการตื่นตัวและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเช่นกันด้วย ดังกรณีวัดหนองหญ้าบาง หลวงพ่อที่ทำหน้าที่รักษา มีการผสมผสานศาสตร์หลายอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งความรู้ทางการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการใช้หลักทางพุทธศาสนา วัดหนองหญ้าบางดำรงการดูแลรักษามาได้ประมาณเกือบ 30 ปี ข้อพิสูจน์ว่าการรักษาที่นี่ไม่ได้เป็นการรักษาแบบไร้ฐานความรู้ ก็คือการที่หลวงพ่อดำรงวัดหนองหญ้าบางผ่านการประเมินความรู้และประสบการณ์ ได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข ให้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะด้านแพทย์แผนไทย ได้ ในปี 2548 นอกจากนี้หมอนวดพื้นบ้าน 2 คนที่อยู่ที่นี่ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อก็ผ่านการประเมินความรู้ความสามารถด้านการนวดไทยจนได้ใบรับรองให้เป็นผู้ประกอบโรคศิลปะด้านการนวดเช่นกัน สิ่งนี้ทำให้วัดแห่งนี้ได้รับการยอมรับจากองค์กรต่างๆมากยิ่งขึ้น เฉกเช่นเดียวกับหลวงพ่อดำรงที่ถูกรับรองหน่วยงานแห่งละเล็งมานานทั้งๆที่ไม่เคยสร้างปัญหากับใครเพียงแต่คัดค้านมาตรฐานการบริการ ก็เริ่มมีความสบายใจ แต่ถึงแม้จะมีใบรับรอง วัดแห่งนี้มิได้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด เพราะยังมีการบอกเล่าแบบปากต่อปากอยู่เรื่อย คนไข้มีเคสหายน้อยลงไป และเมื่อโครงการนี้เข้าไปทำการศึกษาและเพื่อพัฒนาไปพร้อมกัน พบว่าเป็นเรื่องที่ยากที่จะไปจัดระบบต่างๆ หลวงพ่อบอกว่าคงทำได้แค่นี้ และแบบนี้ ภายใต้บริบทแบบวัด จะทำให้เป็นแบบโรงพยาบาลของรัฐคงไม่ได้ เพราะขาดทั้งบุคลากรและสถานที่ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องมือต่างๆ และหลวงพ่อก็ไม่เคยคิดที่จะหยุดการบริการผู้เจ็บไข้ได้ป่วยทั้งหลายที่มาพึ่งพิงวัด

การจะไปพัฒนาระบบบริการการแพทย์พื้นบ้านที่วัด โดยใช้มุมมองคนภายนอก หรือมุมมองนักสาธารณสุขแบบเราๆ อาจมีความไม่เหมาะสม เพราะบริบทของวัดมีความจำเพาะที่จะเป็นสถานบริการ

แบบวัดที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย และการดำเนินการรักษาจะค่อยเป็นค่อยไปแต่มิได้เพิกเฉย ด้านคุณภาพ โดยเฉพาะเรื่องยาสมุนไพร ประการสำคัญคือเป็นการบริการโดยเน้นการสังเคราะห์ผู้เจ็บป่วย โดยไม่เรียกร้อย ผู้ให้บริการต้องทำงานด้วยใจอาสา ต้องมีจรรยาบรรณ กระบวนการเชี่ยวชาญเน้นการใช้ธรรมชาติบำบัด คือสมุนไพร การนวด การอบประคบ และพลังธรรมชาติ การฟื้นตัวของผู้ป่วยเกิดจากพลังในตัวผู้ป่วยถูกกระตุ้นเยียวยาในทุกส่วนของร่างกายโดยบริบทแวดล้อม การเปิดโอกาสให้ญาติเป็นผู้เฝ้าดูแลร่วมด้วย สิ่งเหล่านี้คือจุดยืนของวัดหนองหญ้าางอันถือได้ว่า เป็น กระบวนการเชี่ยวชาญที่มีได้แยกส่วนแต่เห็นความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ทั้งวัด ชุมชน ญาติ ผู้ป่วย หมอพื้นบ้านและผู้ที่มีจิตศรัทธา หากจะกล่าวว่าการดูแลแบบนี้ถือว่าเป็นระบบการดูแลสุขภาพภาคประชาชนก็อาจจะเป็นไปได้ (Popular Sector) การดำรงอยู่ของวัดแห่งนี้ เป็นการทำหน้าที่ทั้งทางด้านศาสนา การทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ พร้อมทั้งเป็นสถาบันทางสุขภาพไปพร้อมกัน นับว่าเป็นสิ่งที่ค่อนข้างหายากในยุคปัจจุบัน

ข้อค้นพบจากการศึกษา

1. ระบบสุขภาพในสังคมไทย วัดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีศักยภาพในการจัดการสุขภาพในชุมชนได้ โรคภัยที่เหมาะสมสำหรับการจัดการมีตั้งแต่โรคน้อยๆ เบื้องต้นจนถึงโรคเรื้อรัง ชับซ้อนหรือปัญหาความพิการที่สถานบริการของรัฐรองรับไม่ไหว การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของวัดพบว่า วัดเป็นสถาบันเชี่ยวชาญทางสุขภาพหลายประการ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวัดในเขตภาคกลาง 25 จังหวัด จำนวน 40 วัด พบว่ามีวัดที่ให้บริการใน 4 ลักษณะคือ กลุ่มวัดที่มีการผลิตและใช้สมุนไพรจำนวน 36 วัด กลุ่มวัดที่มีการบริการด้านนวดจำนวน 9 วัด กลุ่มวัดที่มีการบริการอบสมุนไพรจำนวน 8 วัด ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ อบเพื่อสุขภาพและอบเพื่อบำบัดยาเสพติด และกลุ่มวัดที่มีการจัดการเรียนการสอนแพทย์แผนไทย จำนวน 3 วัด (กุสุมา ศรียากุล และคณะ : การใช้ภูมิปัญญาไทยในการดูแลสุขภาพชุมชนของวัดในเขตภาคกลาง 2548) จากการศึกษาค้นพบว่าบทบาทการให้บริการ ร้อยละ 20 เป็นพระภิกษุ อีก ร้อยละ 20 เป็นหมอพื้นบ้านในชุมชน กรณีของวัดหนองหญ้าาง เป็นวัดที่มีการเชี่ยวชาญสุขภาพโดยเน้นการรักษาโรคเฉพาะ คืออัมพฤกษ์และอัมพาต นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ด้านส่งเสริมสุขภาพคือการนวดผ่อนคลายและการอบสมุนไพร รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรและการนวดไทยด้วย ดังนั้นถือได้ว่า วัดหลายแห่งมีศักยภาพในการทำหน้าที่ในการดูแลสุขภาพคนในสังคมไทยได้ รวมทั้งวัดหนองหญ้าางแห่งนี้ด้วย

2. ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการดำรงอยู่ของวัดที่บริการสุขภาพได้นั้น จะต้องมีการผสมผสานศาสตร์หลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการผสมผสานศาสตร์ทางพุทธศาสนาเข้าไปในกระบวนการดูแลสุขภาพ มีการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ รวมทั้งการนำภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมาใช้อย่างจริงจังกระบวนการสืบทอดความรู้ เกิดจากตัว ผู้ป่วยเมื่อรักษาหายแล้วเกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้สืบทอดและกลายเป็นหมอต่อยกกันมา

3. การไปพัฒนาระบบบริการการแพทย์พื้นบ้านโดยใช้มุมมองคนภายนอก หรือมุมมองนักสาธารณสุขอาจมีความไม่เหมาะสม เพราะบริบทของวัดมีความจำเพาะที่จะเป็นสถาบันดูแลสุขภาพแบบ

วัดที่ต้องอาศัยแรงศรัทธาของหมอพื้นบ้านเป็นตัวตั้ง อาศัยการมีส่วนร่วมแบบอาสาสมัครทำงาน โดยมีค่าตอบแทนแล้วแต่ศรัทธาของผู้มารับบริการ การบริการเน้นการสังเคราะห์ผู้เจ็บป่วยโดยไม่เรียกกรอง ผู้ให้บริการต้องทำงานด้วยใจอาสา ต้องมีจรรยาบรรณ

4. แบบแผนการรักษา และกระบวนการเยียวยาเน้นการใช้ธรรมชาติบำบัด คือยาสมุนไพร การนวด การอบประคบ และพลังธรรมชาติ การฟื้นตัวของผู้ป่วยเกิดจากพลังในตัวผู้ป่วยถูกกระตุ้นเยียวยาใน ทุกส่วนของร่างกายโดยบริบทแวดล้อม ซึ่งเป็นสถานบริการที่มีความเป็นชุมชนสูง โครงสร้างของสถาน บริการมีความเรียบง่าย แต่มีกฎกติกาของการอยู่ร่วมกันกำกับ ผู้มาอยู่อาศัยมีความเอื้อเพื่อเพื่อแบ่งปัน ซึ่งกันและกัน สภาพแวดล้อมมีความผ่อนคลาย ใกล้ชิดธรรมชาติ เน้นการอยู่ร่วมรักษา อาศัยพลังความรัก พลังเมตตา เป็นการเยียวยาแบบธรรมชาติบำบัด ทั้งยาสมุนไพร การนวด อบประคบ และพลังจากธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการฟื้นตัวของการเจ็บป่วยได้เป็นอย่างดี

5. ในสังคมไทยยังมีคนที่มีจิตใจเสียสละ ยอมอุทิศตนเพื่อคนเจ็บป่วย ดังกรณีผู้ป่วยที่มารับการ รักษาที่วัดหนองหญ้าาง เมื่ออาการหายแล้วได้อุทิศตนเป็นผู้ดูแลผู้ป่วยต่อ โดยทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำ ร่วมกับหมอพื้นบ้านและญาติผู้ป่วย กรณีเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงระบบการดูแลสุขภาพแบบภาคประชาชนที่ สังคมมีความเอื้อเพื่อ เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่

ข้อเสนอแนะการดำเนินงาน

1. การที่วัดหนองหญ้าางเป็นวัดที่ให้บริการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาตอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน ข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นประสิทธิภาพของการรักษาที่ทำให้ผู้ป่วยช่วยฟื้นสภาพจากการ เจ็บป่วย ไม่ได้กลายเป็นผู้พิการในสังคม ดังนั้น ภาครัฐควรเข้าไปช่วยสนับสนุนบางกิจกรรม อาทิ ด้าน การทำยา โดยการสนับสนุนการจัดหาวัตถุดิบเพื่อทำยา รวมทั้งเครื่องมือการผลิตยา เป็นต้น

2. ควรมีการจัดทำ คู่มือ แนวทางการดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ที่วัดหนองหญ้าาง เพื่อใช้ เป็นแนวทางแก่ให้ผู้สนใจและญาติผู้ป่วยที่มารับบริการที่วัดหนองหญ้าาง อีกทั้งเป็นแนวทางสำหรับ หน่วยงาน หรือองค์กรที่สนใจสำหรับการถ่ายทอดความรู้ในวงกว้างต่อไป

3. วัดที่มีอยู่ในสังคมไทยที่ทำหน้าที่เยียวยาสุขภาพและถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยและ การแพทย์พื้นบ้านยังมีอีกหลายแห่ง สถาบันที่เกี่ยวข้องควรทำการศึกษารวบรวม ทำความเข้าใจ ถอด ประสบการณ์และนำไปสู่การใช้ประโยชน์ทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาผู้พิการในสังคมไทย สถาบันวัดรวมทั้งชุมชนที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย ได้มีการนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ในการดูแล สุขภาพให้เห็นเป็นแบบอย่างดังกล่าวมาแล้ว สิ่งเหล่านี้หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง เปิด โอกาส เปิดเวทีเปิดใจให้กว้างและให้การยอมรับนำเสนอสู่สาธารณะ เชื่อว่าปัญหาที่กำลังเพิ่มมากขึ้นจะมี การคลี่คลายลงไปได้อย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

- กุสุมา ศรียากุล นวลจันทร์ ใจอารีย์ และคณะ (2548) การใช้ภูมิปัญญาไทยในการดูแลสุขภาพ
ชุมชนของวัดในเขตภาคกลาง คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กมลภรณ์ กงสุขวิวัฒน์ ประไพ ภวสุปรีย์ และคณะ (2548) การศึกษาศักยภาพหอพักนบ้านวัดหนอง
หญ้านางจังหวัดอุทัยธานี ชมรมการแพทย์แผนไทยจังหวัดนครสวรรค์ (เอกสารอัดสำเนา)
- ธงชัย เล็กกำพล สวิมล อ่อนภักดี และคณะ (2536) พระครูอุปการพัฒนกิจเจ้าอาวาสวัดหนองหญ้านาง
ตำบลหนองไผ่แบน อ.เมือง จ.อุทัยธานี ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม กรุงเทพฯ : เจ เอส
สวามินี มนัสสา อรทัย เจียมประยูร และอุทัย ทศนไพโร (2542) ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร : กรณีศึกษาวัด
หนองหญ้านางตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร
จังหวัดกำแพงเพชร
- หน่วยปฏิบัติการวิจัยเภสัชศาสตร์สังคม (วจภส) (2549) โครงการวิจัยบูรณาการการแพทย์แผนไทยเข้าใน
ระบบบริการสาธารณสุขแผนปัจจุบัน คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

- ตารางแสดงจำนวนผู้ป่วยที่มีรับบริการที่วัดหนองหญ้า nang ตั้งแต่ปี 2542 - 2547
- รายชื่อหมอพื้นบ้านวัดหนองหญ้า nang

ผู้ป่วยที่รับบริการกับหมอพื้นบ้าน
ตั้งแต่ ปี 2542 – ปี 2547

ชื่อ – สกุล หมอนวดพื้นบ้าน	จำนวน ผู้ป่วย	ภาคต่างๆ					อาการที่มารักษา									วิธีการรักษา					ผลการรักษา		
		เหนือ		กลาง	ใต้	อีสาน	ปวดศีรษะ	ปวดคอ	ปวดแขน	ปวดหลัง	ปวดเอว	ปวดเข่า/ขา	สะบัก จม	อัมพฤก อัมพาต	ขนาด	เหยียบ เหล็ก แดง	ประคบ	อบสมุนไพร	กินยาสมุนไพร	อื่นๆ	เหมือนเดิม	ดีขึ้น	ทรุดลง
		ในเขต	นอกเขต																				
นายสำเริง เสาว มาลัย	51	14	30	16	1	-	21	29	1	1	1	1	-	2	51	18	29	51	18	-	-	51	
นายสมบัติ แดงอ่อน	5	2	1	1	1	-	3	-	-	1	-	-	1	-	5	-	-	5	-	-	-	5	-
นายเสงี่ยม พรหมดวง	5	2	1	1	1	-	-	-	-	2	-	4	-	1	5	-	-	3	-	-	-	5	-
นายประเทือง เอี่ยม ละออ	5	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	4	2	5	-	-	-	-	1	-	-	5	-
นายพิน ฆะสันต์	225	68	103	48	5	1	8	15	23	51	23	92	11	62	208	12	34	72	23	1	4	221	-
นายเล็ก วงษ์เกตุ	175	52	80	47	5	-	49	34	46	114	116	65	21	43	171	56	133	89	10	-	10	165	-
นายอนันต์ บุญพันธ์	4	1	2	1	-	-	-	1	1	2	-	3	-	1	4	-	-	1	-	-	-	4	-

ผู้ป่วยที่รับบริการกับหมอพื้นบ้านและพักค้างคืนที่วัด
ตั้งแต่ ปี 2542 – ปี 2547

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้ป่วย	ภาคต่างๆ					อาการที่มารักษา									วิธีการรักษา					ผลการรักษา		
		เหนือ		กลาง	อีสาน	ใต้	ปวดข้อ/เข้า	อัมพฤกษ์/อัมพาต	ปวดหลัง	กระดูกทับเส้น	ปวดไหล่	ปวดเมื่อย	สะบัก/กอม	อื่นๆ	ขนาด	เขี้ยวเหล็กแดง	ประคบ	อบสมุนไพร	กินยาสมุนไพร	อื่นๆ	เหมือนเดิม	ดีขึ้น	ทรุดลง
		อุทัยธานี	นอก																				
2541	647	129	316	181	21	-	20	63	86	4	16	327	5	126	647	63	141	547	63	-	รวมผู้ป่วยที่มารับบริการทั้งหมด พ.ย.-ธ.ค.41 ไม่ทราบผล		
2542	61	8	25	22	5	1	-	44	-	2	-	13	-	4	61	44	19	61	44	-		61	
2543	60	10	33	16	1	-	-	38	2	2	-	13	-	5	60	38	22	60	38	-		60	
2544	38	8	18	6	6	-	-	31	-	-	-	7	-	-	38	31	17	38	31	-		38	
2545	34	3	15	9	7	-	-	29	-	2	-	1	-	2	34	29	15	34	29	-		34	
2546	41	9	19	12	-	1	-	28	-	-	-	7	-	6	41	28	19	41	28	-		41	
2547	49	5	19	21	4	-	-	31	-	-	-	5	-	13	49	31	24	49	31	-		49	
รวม	930	172	445	267	44	2	20	246	88	10	16	373	5	156	930	246	257	830	246	-		283	

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	การศึกษา ๑	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัด โรค
1	พระครูอุปการพัฒนกิจ	58 ปี	ม.ศ.3/ นักธรรม เอก	พระ	-เจ้าคณะ อำเภอเมือง	ปี 2516 – ปัจจุบัน (32 ปี)	-เรียนรู้จากลุง (หมอเขียว ฉลาดชาญ กิจ)ตั้งแต่พระครูอายุ ได้ 13 ปี	ด้านการแพทย์พื้นบ้าน หลากหลายด้าน เช่น ยา สมุนไพร การนวด เหยียบเหล็กแดง กระดูกหัก และเรื่องการ ผดุงครรภ์ โดยใช้หลัก ทางพุทธศาสตร์ร่วมใน การรักษา	-ในกรณีผู้ป่วยหนัก หรือผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต ต้องพบท่าน พระครูก่อนทุกครั้ง เพื่อวินิจฉัยโรค แล้ว จึงส่งไปให้หมอนวด นวด เหยียบเหล็กแดง ประคบ อบ สมุนไพร (เป็นกรณีไป) แล้ว กลับไปรับยาจากท่าน พระครูก่อนกลับบ้าน หรือนอนพักรักษาตัวที่ วัด - ส่วนผู้ที่ป่วยเล็กน้อย/ เพื่อผ่อนคลายสามารถ รับบริการ นวด ประคบ อบจากหมอนวดได้เลย

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา า	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
									- โดยไม่คิดค่ารักษาพยาบาล แต่จะมีผู้บริจาคสำหรับ บุคลากร ส่วนหมอนวด ไม่ให้เรียกร้อยจากผู้ป่วย นอกจากผู้ป่วยจะสมนาคุณ กันเอง
2	นายทวน เรืองอยู่	74	จบชั้น ป.4/ นักธรรม ตรี	- วิทยากร สอนนวด - หมอนวด	- ผู้ช่วย มัคทายกวัด	ตอนอายุ 54 ปี (20 ปี)	- บรรพบุรุษเป็นหมอฟันบ้านรวมทั้งท่านพระครูอุปการพัฒนกิจด้วย(เป็นญาติ) - เรียนเรื่องการนวดเหยียบเหล็กแดง ยาสมุนไพร จากท่านพระครูฯ	การนวดไทย นวดแก้ อาการ และนวดผู้ป่วย อัมพฤกษ์ อัมพาต นวด ทฤษฎี เส้นสืบ เหยียบ เหล็กแดง ประคบ อบ สมุนไพร และยา สมุนไพร (เนื่องจาก ช่วยท่านพระครูฯ ใน การจัดหายาและ จัดยา ให้กับผู้ป่วย)	- เมื่อผู้ป่วยพบท่านพระครูฯ แล้ว ท่านจะสั่งการรักษา ถ้าใช้ยาสมุนไพร ก็จะทำให้ หมอนวดจัดยาให้ตามที่ หลวงพ่อบังคับ และถ้าคนก็ ส่งไปพบหมอนวดที่บน ศาลา หรือ ถ้าคนไข้เยอะก็ จะนวดให้

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา	อาชีพ/สถานภาพ	บทบาททางสังคม	ระยะเวลาที่ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
3	นายลำอังก์ เสาวมาลย์	70	จบชั้น ป.4/นักธรรมตรี	หมอนวดอย่างเดี่ยว-วิทยากรสอนนวด	-ผู้ช่วยมัคทายกวัด	ตั้งแต่ปี 2517-ปัจจุบัน (31 ปี)	-เรียน ยาเลือดยาลม จากหลวงพ่อที่เป็นอุปัชฌาย์ -ได้รับถ่ายทอดวิชาหมอดำแยมาจากมารดา -เรียนเรื่องนวด เขียวเหล็กแดง ยาสมุนไพรจากท่านพระครูอุปการพัฒน์กิจ	การนวดไทย นวดแก้ อากาการ นวดผู้ป่วยอัมพฤกษ์อัมพาต เขียวเหล็กแดง ประคบ อบ	-เมื่อผู้ป่วยพบท่านพระครูฯแล้ว ท่านจะส่งมาให้หวนด์ จะมีการซักประวัติ ตรวจดูอาการ โดยนวด คลำ ไปก่อน ถ้าพบก้อนแข็งและผู้ป่วยรู้สึกเจ็บแสดงว่าตรงนั้นมีปัญหาจะนวดประคบ เขียวเหล็กแดง และส่งไปอบสมุนไพร(แล้วแต่กรณี)
4	นายพิน มะสันต์	70	จบชั้น ป.4	-ทำนา/รับจ้างทั่วไป -หมอนวด	-เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน ตอนนี้เกษียณแล้ว	นานกว่า 10 ปี	-เรียนการนวด เขียวเหล็กแดง ประคบสมุนไพร จากหลวงพ่ออุปการพัฒน์กิจ	นวดแก้ปวดเมื่อย นวดผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต เขียวเหล็กแดง และประคบสมุนไพร	-เมื่อผู้ป่วยมารับการนวด 2 กรณี -กรณีที่ 1 ป่วยหนักต้องไปพบท่านพระครูก่อนแล้วจึงค่อยมานวด

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา า	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
									กรณีที่ 2 ผู้ป่วยเป็นไม่ มากต้องการนัดเลย ทั้ง 2 กรณีจะมีการ ซักถามอาการ ลงบันทึก ทะเบียนผู้ ป่วยในการบำบัดรักษา แนะนำให้ไปอบสมุนไพร และกลับบ้านหรือไปรับยา สมุนไพรจากท่านพระครู ก่อนกลับบ้านหรือนอนพัก ที่วัดเพื่อรับการรักษาต่อ
5	นายประเทือง เอี่ยมละออ	65	จบชั้น ป.4	-ทำไร่ / ทำ นา -หมอนวด	วิทยากร สอนนวด	ประมาณ 30 ปี	-เรียนจากท่านพระ ครูอุปการพัฒน์กิจ -เรียนจากมูลนิธิ สาธารณสุขกับการ พัฒนา กรุงเทพฯ	การนวด ทั้งผู้ป่วยที่ แก่ อาการต่างๆ รวมทั้ง ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต และผ่อนคลาย เขียว เหล็กแดง ประคบ	จะให้ผู้ป่วยไปพบท่านพระ ครูก่อน และท่านจะ แนะนำให้หมอนวด จะ ซักถามอาการผู้ป่วยก่อน นวด

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา า	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
6	นายเส็งยม พรมตวง	70	จบชั้น ป.4	-หมอนวด	-มัคทาย กวัด	ตั้งแต่ ปี 2526 – ปัจจุบัน (22 ปี)	-เรียนจากท่านพระครู อุปการพัฒน์กิจ -เรียนจากมูลนิธิ สาธารณสุขกับการพัฒนา กรุงเทพฯ	การนวด เขียบเหล็ก แดง ประคบ แก้ว อาการต่างๆ นวดอัม พฤกษ์ อัมพาต	จะให้ผู้ป่วยไปพบท่านพระ ครูก่อน และท่านจะ แนะนำให้มานวด หมอ จะซักถามอาการผู้ป่วยก่อน นวด ซักถามชื่อ อาการ เพื่อ จะได้รักษาให้ถูกต้อง
7	นายบุญรอด เป็นเจริญ	37	จบชั้น ป.4	-ค้าขายของ ชำ -หมอนวด	วิทยากร นวด	ตั้งแต่ ปี 2538 – ปัจจุบัน (10 ปี)	-เรียนจากท่านพระครู อุปการพัฒน์กิจ -เรียนจากมูลนิธิ สาธารณสุขกับการพัฒนา กรุงเทพฯ	นวด เขียบเหล็ก แดง แก้วอาการ สะบักจม ไมเกรน เส้นขอก เหน็บชา อัมพฤกษ์ อัมพาต	มีการนวดผสมผสานกับ การบริหารร่างกาย โดยใช้ อุปกรณ์ เช่น ทำรอกดึง ทำทางเดินไต่ราวและสอน โยคะให้กับผู้ป่วยตามความ เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ ละคน
8	นายเล็ก วงษ์เกตุ	44	จบชั้น ป.4	-หมอนวด -เลี้ยงปลา ขาย	-กรรมการ ประปา -ตำรวจ	ประมาณ 10 ปี	-เรียนจากท่านพระครู อุปการพัฒน์กิจ -เรียนจาก ศูนย์ฯ สสม.	นวดแก้ว ปวดขา ปวด เข่า เขียบเหล็กแดง นวดเส้นประธานสิบ	จะให้ผู้ป่วยไปพบท่านพระ ครูก่อน และท่านจะแนะนำ ให้มานวด หมอจะซัก

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา า	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
					-กรรมการ วัด -กรรมการ สงเคราะห์ เบ็ยยังชีพ -วิทยากร นวด			ประคบ ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต	ถามอาการแล้วจะทำการ นวด เขี่ยบเหล็กแดง และ ประคบ ตามอาการต่างๆ
9	นายอนันต์ บุญพันธ์	49	จบชั้น ป.4	-ทำนา 60 ไร่ -หมอนวด	-เป็น อส ม.		-เรียนจากท่านพระ ครูอุปการพัฒนกิจ -เรียนจาก ศูนย์ฯ สสม. นครศรีธรรมราช	นวด เขี่ยบเหล็กแดง ประคบ	จะให้ผู้ป่วยไปพบท่านพระ ครูก่อน และท่านจะ แนะนำให้มานวด จะ ซักถามอาการผู้ป่วยก่อน นวด
10	นายสมบัติ เสืออ่อน	38	จบชั้น ป.6	หมอนวด		ตั้งแต่ ปี 2538 – ปัจจุบัน (10 ปี)	-เรียนจากท่านพระ ครูอุปการพัฒนกิจ -หมอเส็งี่ยม พรหม ดวง (พ่อตา)	การจับเส้น นวดบำบัด เป็นจุดๆเขี่ยบเหล็ก แดง ประคบนวดผู้ป่วย อัมพฤกษ์ อัมพาต	มี 3 วิธี การบีบ คือ การจับ เส้นธรรมดา ถ้าผู้ป่วยเป็น จุดไหนจะเจ็บ นวดเบาๆไป ตามที่เป็น การจับเส้น คือ การเน้นตรงเส้นที่เจ็บแรงๆ

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อายุ (ปี)	การศีกษา	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาททาง สังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
									การนวดแก้อาการ คือ จำพวกเส้นตึง
11	นางแดงอ่อน เป็นเจริญ	49	ไม่ได้ เรียน หนังสือ อ	-หมอนวด อย่างเดียว	-	ประมาณ 5 ปี	-เรียนจากวัดหนองหญ้า าง (หลักรัฐธรรมนูญ ศูนย์ฝึกอาชีพ) -เรียนจากหมอสำอางค์ เสาวมาลย์) เป็นสามี	บิบนวดแก้ปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก เหยียบให้กล้ามเนื้อ ขยาย ประคบ	ซักถามอาการผู้ป่วย ตามถึง โรคแทรกซ้อน วิธีการนวด ของหมอจะใช้การเหยียบ เพื่อให้กล้ามเนื้อขยาย จะ ได้จับเส้นได้ง่ายขึ้น จากนั้นนวดบำบัดเป็นจุด และให้ไปอบสมุนไพร
12	นางวรรณมา เตาสุภาพ	32	จบชั้น ป.6	-เลี้ยงควาย/ เลี้ยงแพะ -หมอนวด	สามีเป็น อบต.	2 ปี	-เรียนจากศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน (โดยหมอ ทวน เรืองอยู่ วัดหนอง หญ้าางเป็นวิทยากร)	นวดผ่อนคลาย	ซักประวัติและจดบันทึก นวดเพื่อผ่อนคลาย ไม่เคย นวดผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต
13	นางรัชณี สุวรรณ	30	จบชั้น ป.6	-หมอนวด -ทำนา	สามีเป็น อสม. และผู้ช่วย ผู้ใหญ่	5 ปี	-เรียนหลักสูตร 150 ชม.จากศูนย์ ฯ สสม นครสวรรค์	นวดผ่อนคลาย	ซักประวัติและจดบันทึก นวดเพื่อผ่อนคลาย นวด คลายเส้น

รายชื่อหมอฟันบ้านวัดหนองหญ้าาง
โครงการสำรวจศักยภาพหมอฟันบ้าน ปี 2548

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	อายุ (ปี)	การศึกษา	อาชีพ/ สถานภาพ	บทบาท ทางสังคม	ระยะเวลาที่ ทำการรักษา	การเรียนรู้เกี่ยวกับ การแพทย์พื้นบ้าน	ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ	แบบแผนวิธีการบำบัดโรค
					บ้าน		-เรียนจากหมอทวน เรื่องอยู่ วัดหนองหญ้าาง		
14	นางจิรพรรณ การส่งแก้ว	60	จบชั้น ป.4	-หมอนวด อย่างเดียว	สามีเป็น กรรมการ หมู่บ้าน	2 ปี	-เรียนจากศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน (โดยหมอ ทวน เรื่องอยู่ วัดหนอง หญ้าางเป็นวิทยากร)	นวดคลายเส้น	ซักประวัติและจดบันทึก นวดเพื่อผ่อนคลาย และ นวดคลายเส้น
15	นางทองคำ เหลื่อน้อย	46	จบชั้น ป.4	-หมอนวด อย่างเดียว	-	2 ปี	-เรียนจากศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน (โดยหมอ ทวน เรื่องอยู่ วัดหนอง หญ้าางเป็นวิทยากร)	กดจุด นวดคลายเส้น ตัดตน	ซักประวัติและจดบันทึก นวดเพื่อผ่อนคลาย และ นวดคลายเส้นและกดจุดฝ่า เท้า
16	นางบุญเรือน สุกวาร	53	จบชั้น ป.4	-หมอนวด -ทำนา/ทำ ไร่	-	5 ปี	-เรียนจากศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงาน (โดยหมอ ทวน เรื่องอยู่ วัดหนอง หญ้าางเป็นวิทยากร)	กดจุด นวดคลายเส้น	ซักประวัติและจดบันทึก นวดเพื่อผ่อนคลาย และ นวดคลายเส้น